

ردیف	متن آیات و روایات	ماہل	آئی
۷	فَلَا يُبْذَلُكَ عَنْهَا مِنْ لَمْ يُؤْمِنْ بِهَا وَأَتْبَعَ هَوَاهُ فَتَرْدَى (طہ/۱۶)	بذَلَ	بذَلَ
۸	فَلَا تَكُونُوا ظَهْرًا لِلْكَافِرِينَ * وَلَا يُبْذَلُكَ عَنْ آيَاتِ اللَّهِ بِغَدٍ إِذْ أَنْزَلْتُ إِلَيْكَ (قصص/۸۷، ۸۶)	بذَلَ	بذَلَ
۹	ثُمَّ لَا يَنْبَغُ لَهُمْ مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ (اعراف/۱۷)	بذَلَ	بذَلَ
۱۰	وَقَالَتْ لِأَخِيهِ فَضِيحَةٌ * فَرَدَدْنَاهُ إِلَىٰ أُمِّهِ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ (قصص/۱۱ و ۱۲)	بذَلَ	بذَلَ
۱۱	يَوْمَ يُدْعَوْنَ إِلَىٰ تَارِجِهِمْ دَعْوًا (طور/۱۳)	بذَلَ	بذَلَ
۱۲	وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ ائْتِنِي لِي وَلَا تَقْتُلِي (توبہ/۴۹)	بذَلَ	بذَلَ
۱۳	أَنَا فَفَعَلْتُ عَيْنَ الْفِتْنَةِ لَمْ يَكُنْ لِيَجْتَرِي عَنْهَا أَحَدٌ غَيْرِي (تہج البلاغہ)	بذَلَ	بذَلَ
۱۴	إِنَّهُ لَا يَهْتَلُ مِنْ هُدَاهُ وَلَا يَتَلَّ مِنْ عَادَاهُ وَلَا يَفْتَقِرُ مِنْ كِفَاهُ (تہج البلاغہ / خطبہ ۲)	بذَلَ	بذَلَ

ردیف	فعل	حروول اصلی	زمان	شماره صیغہ	بناء	نوع	معلوم مجهول	لازم متعدی	ترجمہ
۷	بُذِلَ	صدر	ایندہ	تکلمہ ۱	فعل مجزئ	مفرد	معلوم	مفرد	ہوئے تو ہار رہا
۸	بُذِلَ	صدر	ایندہ	تکلمہ ۲	فعل مجزئ	مفرد	معلوم	مفرد	خدا ہار رہا
۹	لَا يَنْبَغُ لَهُمْ	اتنی	۶	تکلمہ ۱۳	فعل مضارع	مفرد	معلوم	لازم	وہیں نہیں
۱۰	فَضِيحَةٌ	فعل مضارع	۱۰	تکلمہ ۱۵	فعل مضارع	مفرد	معلوم	مفرد	تہمت
۱۱	يُدْعَوْنَ	دع	۱۱	تکلمہ ۱۱	فعل مضارع	مفرد	معلوم	مفرد	راہ، منوں
۱۲	اِئْتِنِي	ازن	۱۲	تکلمہ ۱۲	فعل مضارع	مفرد	معلوم	لازم	اٹا رہا
۱۳	فَفَعَلْتُ	فعل مضارع	۱۳	تکلمہ ۱۳	فعل مضارع	مفرد	معلوم	مفرد	دے دوں
۱۴	يَتَلَّ	وتل	۱۴	تکلمہ ۱۴	فعل مضارع	مفرد	معلوم	لازم	بھارت

بوت ایک زبان اصل معراج والی ہے، مرتبہ... ہوتی ہے، ہون آئی ← اول کارم یا معروف ہے اس کا

تجنیه و در شب ایستادن

وَمَا يَعْبُدُكُمْ إِلَّا الشَّيْطَانُ الْأَعْرَابُ (اسماء / ۳۴)
عِبَادِهِمْ: وقت بعد بیدار شدن (عید عدا عدا) عیب اللو (قف) (و عدا به باها)

سپان
مَا يَعْبُدُهُمْ (و عدا یعنی رسیده باها) ← مضارع فعلی (يَعْبُدُ عِبَادٌ يَعْزُونَ)

۲. وَبَيْنَ يَدَيْهِ عَرْشٌ عَالٍ ﴿٧٧﴾
مفعول
۱. عِبَادٍ مِّنْ لَّدُنَّ وَلِيًّا * يَرْسُلُ فِيهِمُ مِّنْ أَيْنِ مَا يُغْتَابُونَ (برسم / ۷۴)

گفت: ۳. وَهَبْ لِي مِن لَّدُنْكَ كِتَابًا ذِكْرًا ﴿١٠١﴾
وَهَبْ: هَبْتُ (عَبَدْتَنِي) الْيَتِيمَ إِذْ كَانَ مِنَ الْبُحْرَيْنِ
هَبْتُ: هَبْتُ: هَبْتُ لِمَنْ هَبْتُ مِنْ هَبْتُ لِمَنْ هَبْتُ هَبْتُ
هَبْتُ: اسم فعل: فَبَدَّلْ الْفَتْرَةَ وَتَكْذِبُوا عَلَيْهَا إِفْسَادًا

۳. وَلَئِن سَأَلْتُمُوهُ لَأَقْبِرَنَّكُمْ بِجَنَّةٍ فَكَيْفَ تُنصَرُونَ. (آل عمران / ۸۸)
انگیزش یازدهمین سوره خراخرا شوری سوره

مَتَّعْتُمُوهُ: مَاتَ تَمَوَّتَ (مات قال، سؤل)
انگیزش اولی: اَلَمْ يَجْعَلْ لَكُمْ آيَاتٍ فَكَيْفَ تُعْقِلُونَ: اَلَمْ يَجْعَلْ لَكُمْ آيَاتٍ فَكَيْفَ تُعْقِلُونَ

۴. اَلَمْ يَجْعَلْ لَكُمْ آيَاتٍ فَكَيْفَ تُعْقِلُونَ: اَلَمْ يَجْعَلْ لَكُمْ آيَاتٍ فَكَيْفَ تُعْقِلُونَ

ع. وَايَاتٍ لِّقَوْمٍ اَللَّذِينَ هُمْ اَلَّذِينَ هُمْ اَلَّذِينَ هُمْ اَلَّذِينَ هُمْ اَلَّذِينَ هُمْ
دارم مایه از (مات) از سبب آن - حال و سبب آن حسنه عیبره
اینها: اَلَمْ يَجْعَلْ لَكُمْ آيَاتٍ فَكَيْفَ تُعْقِلُونَ

آيَةُ اَيُّهَا (۱۴) → آيَةُ اَيُّهَا اَيُّهَا اَيُّهَا اَيُّهَا اَيُّهَا اَيُّهَا
اَيُّهَا اَيُّهَا اَيُّهَا اَيُّهَا اَيُّهَا اَيُّهَا اَيُّهَا اَيُّهَا اَيُّهَا اَيُّهَا

مَتَّعْتُمُوهُ اَيُّهَا (۱۴) → مَاتَ تَمَوَّتَ (مات قال، سؤل)

مَاتَ تَمَوَّتَ: مَاتَ تَمَوَّتَ (مات قال، سؤل) - مَاتَ تَمَوَّتَ (مات قال، سؤل) - مَاتَ تَمَوَّتَ (مات قال، سؤل)

بزهش:

۱. آیا اسم فعل نیز همانند فعل، دارای فاعل است؟ در آیه شریفه: هَلَّا نَكُنَّ لَهَا آفَةً (اسراء/۲۳) و آیه شریفه: فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا لَا يَبْلُغُونَ (قصص/۸۲) فاعل هَلَّا و فَوَيْلٌ کدام است؟

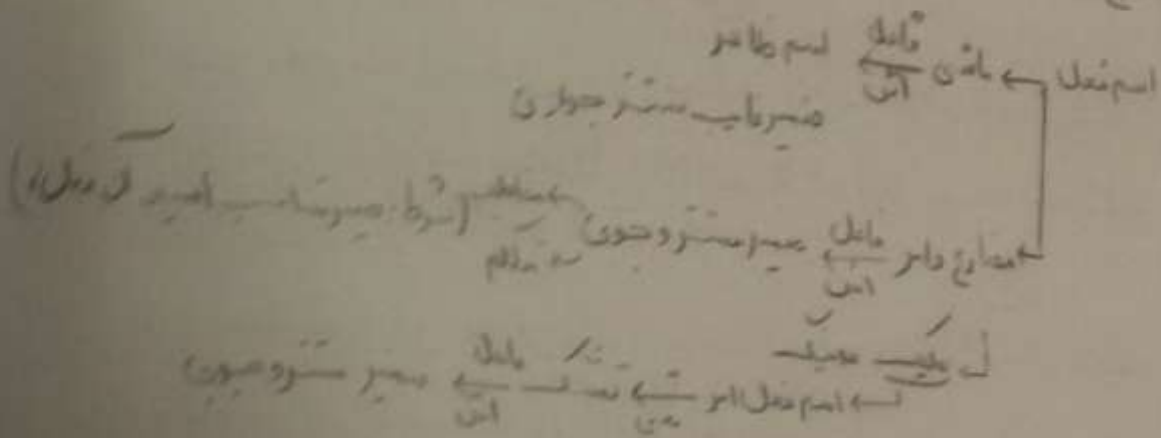
رد: کت: نحو وافی، جلد ۳ ص ۵۲۸ و ۵۳۱ و جلد ۴ ص ۱۶۱ تا ۱۶۲

مازالت و استار

۲. موارد وجوب استار ضمیر کدامند؟ ع ل ا ع ل ا (الانما قصر استار)

رد: کت: نحو وافی، جلد ۱ ص ۲۰۶-۲۰۸

۱. ج ۱۵

۲. ج ۲۰۵ و ۲۰۶

استار رجوع ضمیر: اسم ظاهر و ضمیر معقل توانی یا به استار رجوع ضمیر

که انواع استار رجوع ضمیر رجوع ۱ ص ۲۰۴ تا ۲۰۸

- ① اسم ارباب استار استار: أفمن الناس من
- ② اسم ماضی مستتر و جوی: فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا
- ③ اسم ماضی مستتر و جوی: هَلَّا نَكُنَّ لَهَا آفَةً
- ④ اسم ماضی مستتر و جوی: فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا
- ⑤ اسم ماضی مستتر و جوی: هَلَّا نَكُنَّ لَهَا آفَةً
- ⑥ اسم ماضی مستتر و جوی: هَلَّا نَكُنَّ لَهَا آفَةً
- ⑦ اسم ماضی مستتر و جوی: هَلَّا نَكُنَّ لَهَا آفَةً
- ⑧ اسم ماضی مستتر و جوی: هَلَّا نَكُنَّ لَهَا آفَةً
- ⑨ اسم ماضی مستتر و جوی: هَلَّا نَكُنَّ لَهَا آفَةً

۴. در استثناء مفرغ، فاعل فعل می تواند ضمیر منفصل مرفوع باشد، لذا در آیه شریفه:
«وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ» (المدثر/۳۱) ضمیر «هو» فاعل است.

بن مفعول به مرفوع

دامت و دامت

هم مفعول به مرفوع

۱. نحو وافی، ج ۱، ص ۹۰ و ۹۱.

۲. شرح کافیة رضی الله عنه، مبحث ضمیر.

بن مفعول به مرفوع

وَلَا يُؤَدُّهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ (بقره/٢٥٥)

قَالَ فَإِنَّهَا مُحَرَّمَةٌ عَلَيْهِمْ أَرْبَعِينَ سَنَةً يَتِيهُونَ فِي الْأَرْضِ فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ (مائده/٢٦)

تراديف	فعل	حروف اصلي	زمان	شماره صيغه	بناء [ثلاثي راسي مجرد مزيد]	نوع [اسم فعل سالم]	معلوم مجهول	لازم متعدى	ترجمه
١	عَذَّبَهُمْ	ع د ب	ماضي مجرد	٧	مصدر	سأل	معلوم	متعدى	د عذبه ١٤٠٠ - ١٤٠١
٢	فَهَبَ	ه ب	ماضي مجرد	٧	مصدر	سأل	معلوم	متعدى	بيخس
٣	مُتَّمِّمٌ	م ت م	ماضي مصدر	٩	مصدر	احرف	معلوم	لازم	مدرسه سماح ١٤٠٠
٤	لَتَنُوهُ	ت ن و ه	مضارع مصدر	٤	مصدر	احرف	معلوم	لازم	حسنة ١٤٠٠
٥	لَا يُؤَدُّهُ	أ د و	مضارع حال	١	مصدر	احرف	معلوم	متعدى	حسنة من ١٤٠٠
٦	يَتِيهُونَ	ت ي ه و ن	حال	٣٠	مصدر	احرف	معلوم	لازم	سرورد ١٤٠٠

يَتِيهُونَ بِمَصْرًا

۱۳ إذا هَبَّتْ أَمْرًا فَفَعَّ فِيهِ فَإِنَّ شِدَّةَ تَوْقِيهِ أَغْظَمُ مِمَّا تَخَافُ مِنْهُ (نهج البلاغه/حکمت ۱۷۵)

۱۴ إِنَّ اللَّهَ مَلَكَأُ يُنَادِي كُلَّ يَوْمٍ لِدَوَا لِلْمَوْتِ وَاجْتَمَعُوا لِلْفَنَاءِ وَابْتُوا لِلْخَرَابِ (نهج البلاغه/حکمت ۱۳۲)

ردیف	فعل	حروف اصلی	زمان	شماره صیغه	بناء [ثلاثی و رباعی مجرد مزید]	نوع [اسمیه غیر سالم]	معلوم مجهول	لازم متعدی	ترجمه
۷	لا يَلْتَكُمُ	ل ي ت	اینه	۱	مجره	احرف	معلوم	متعدی	لم یکن
۸	كَيِّدُونَ	ك ي و ن	اینه	۴	مجره	احرف	مجهول	متعدی	مکدینند
۹	فَضَّلَهُنَّ	ف ض ل ه ن	اینه	۷	مجره	احرف	مجهول	متعدی	پسندیدند
۱۰	لا تَعُدُّ	ع د و	اینه	۶	مجره	تأقیص	مجهول	تأقیص	نبردند
۱۱	لَمْ تَنْهَكْ	ن ه ك	اینه	۱۵	مجره	تأقیص	مجهول	متعدی	نهی نکردند
۱۲	فَقَّتُوا	ق ق و ا	اینه	۹	مجره	مبدل	مجهول	تأقیص	تفکک شدند
۱۳	هَيَّئَتْ	ه ي ا ت	تأقیص	۵	مجره	احرف	مجهول	متعدی	آماده کرد
۱۴	لِدَوَا	د و ا	اینه	۲	مجره	مبدل	مجهول	متعدی	درمان

درجه اینها معلوم یا مجهول

کات
بلیت
نیسا

صاری

اجدا
بیت

هاب
جباب

هیاهو
مک حافظ

تجزیه و تحلیل امیلی

تَمَّانَ قَاعَ طَاوُ مَالَتَ قَالَا (قَالَتُ قَاعُهُ طَائِلٌ مَطْلَانِ مُضَمٌّ تَمَّانَ مَفْعَلٌ)

تَمَّانَ قَاعَ طَاوُ مَالَتَ قَالَا (قَالَتُ قَاعُهُ طَائِلٌ مَطْلَانِ مُضَمٌّ تَمَّانَ مَفْعَلٌ)

حَافِتٌ هَافٍ حَفِنٌ حَائِفٌ حَافِتٌ هَافٍ حَفِنٌ حَائِفٌ حَافِتٌ هَافٍ حَفِنٌ حَائِفٌ حَافِتٌ هَافٍ حَفِنٌ حَائِفٌ

بَاعٌ بَاعُوا بَاعَتْ بَاعًا بَاعَتْ بَاعًا بَاعَتْ بَاعًا بَاعَتْ بَاعًا بَاعَتْ بَاعًا

بَاعٌ بَاعُوا بَاعَتْ بَاعًا بَاعَتْ بَاعًا بَاعَتْ بَاعًا بَاعَتْ بَاعًا بَاعَتْ بَاعًا

بَاعٌ بَاعُوا بَاعَتْ بَاعًا بَاعَتْ بَاعًا بَاعَتْ بَاعًا بَاعَتْ بَاعًا بَاعَتْ بَاعًا

بَاعٌ بَاعُوا بَاعَتْ بَاعًا بَاعَتْ بَاعًا بَاعَتْ بَاعًا بَاعَتْ بَاعًا بَاعَتْ بَاعًا

بَاعٌ بَاعُوا بَاعَتْ بَاعًا بَاعَتْ بَاعًا بَاعَتْ بَاعًا بَاعَتْ بَاعًا بَاعَتْ بَاعًا

بَاعٌ بَاعُوا بَاعَتْ بَاعًا بَاعَتْ بَاعًا بَاعَتْ بَاعًا بَاعَتْ بَاعًا بَاعَتْ بَاعًا

۱۱. قالوا اذ لم تنهك عن القالين (حجرات / ۷۰)

لم تنهك (ن نهی) عما تنهون (ن نهی) نهي

۱۲. فاذا نسوتيه و تقعت فيه من يدعي تقصوا الرضا عدين (حجرات / ۱۶)

وقتی حلفت آن (حجرت لم را) تا آنکه در آن واروچ خود را در آن بگذاری ، تقصیر است که در آن
تقصوت (تقصوت با تفعیل تنهون) حلفت آن تا آنکه در آن

تقصوا دفع (تقصع تقعت) استادن ← امر صغیر ۱ تقعت قعوا قعوا

۱۳. اذ انبأ امرا تقعت بينهم أسد وقت اعظم مما كانت منه (تخرج اسناد اجنت ۱۷۵)

نمایی که اگر کسی ترسد بین خود را در آن بگذارد ، قدرت خود را در آن بگذارد است از آن جهت که

جنب استادن باهت ۱ وقت تقعت
۲ ما تقعت (تخرج اسناد اجنت ۱۷۵)
تقف اسم فعل امر

تقف ، خود را میانه از

زین باهت است و لوی چون بعد انا اسد معا امینه من الله

۱۴. ان الله ملأنا بئاری لك يوم لودا الثموت وانسوا اللغزاد واسوا اللشاد (تخرج اسناد اجنت ۱۷۵)
خداوند ملای در آن زمان بگشاید و در آن روز بگشاید و در آن روز بگشاید و در آن روز بگشاید

لیدوا وله یلید ، لیلید ، لیلید (مثل وقف یقف)

فقد ورد في قوله تعالى (فلا تطرون) (المائدة/ ١٣٥)

فلا تطرون (المائدة/ ١٣٥)
 (المائدة/ ١٣٥)
 (المائدة/ ١٣٥)

دَعَا يَدْعُوهُ اُدْعُ اُدْعُوا اُدْعُوا
 (المائدة/ ١٣٥)

فَكَانَ فَضْرًا زَعَمَ بَيْنَ الطَّيْرِ فَخَرَّضَ لَيْلًا
 (المائدة/ ١٣٥)
 (المائدة/ ١٣٥)
 (المائدة/ ١٣٥)

لَقَدْ اُدْعَى (دعا يدعوه) اُدْعُ
 (المائدة/ ١٣٥)
 (المائدة/ ١٣٥)

وَرَضُوا بِرُحْمَتِهِ (رأوا) اُرَادُوا اُرَادُوا
 (المائدة/ ١٣٥)
 (المائدة/ ١٣٥)

١. اُدْعُوا
 ٢. اُدْعُوا
 ٣. اُدْعُوا

قال اراستك هذا الذي ترمي علي (اصول / ۹۲)

اخیری جمله استیجابیه

قال اراستك ان انالكم عدك الله او انتم الله ائير الله مدنون (اصول / ۹۲)
قال : نامل ، حرف خطاب

اشكال : اراستك معاً اخیری می باشد : اراستك ای همان بین خبریه

یا اراستك : ای تو من خبریه

شاید منظور از حرف خطاب کسی من خبریه در حالی که مائل مطلق را ت و در آن

(اگر تا مائل است حیرا اخیرا معاً می شود نه اخیر معاً معنی حاسو)

حواص : آنچه به وجود (کم) کیانند جمع منفی مظاهر است ، ضمیر مطلق

صوت معزول است ولی به صوت جمع معانی خود در واقع (ت) جملتین (تم) که

در بعضی موارد است سزای غیرات و حاشیای مادی در مابین مابا اتفاق اماره (۹)

۱ : رأيت به معنی دیدن ← تغییر در معنا (تا بگذرد) ← معنی خبریه

۲ : تو دیدی در گذشته ← خبریه در آینده ← تغییر در زمان از ماضی به مستقبل است

۳ : خبری ← معنای استیجابی (اگر و استیجاب)

۴ : در رأيت : تا مائل است معنی مظهر است

ولی در اراستك مائل همان ضمیر ... و معنی خبریه حرف خطاب

الذات جات جازمین (واو) جمع ضمیر معینه (۹)

۵ : در اراستك : خبریه (بین) ← این معنول که کذا امانه

۱۴ : وقتون می بینن

مستمر : اول معنی در زمانه طایبان

مخبر (مضارع) (۱۴) از ماضی (حرف مطلق) اندک می دور (۱۴) از وقت (ماضی)

قرآن، این کلمه در ماضی، بیشتر به کسر فاء الفعل آمده و در مضارع، فقط وزن «یفعلن» ذکر شده است.

۲. هرگاه فعل «رَأَيْتَ» با همزه استغهام و کاف خطاب (کَ، کَمَا، کُنْ...) همراه شود معنای آن از خبری به انشایی و زمان آن از گذشته به آینده تغییر می‌یابد. ساختار «أَرَأَيْتَ» به معنای «أَحْزِنُنِي» (به من خیر بده) می‌باشد. همان‌طور که در اسم اشاره (ذَلِكَ، ذَلِكَمَا... ذَلِكَ) حرف کاف، فقط نوع مخاطب را معین می‌کند، در این ساختار نیز حرف کاف، ضمیر مفعولی نیست، بلکه حرف خطاب و بیان‌گر نوع مخاطب است.

مانند آیه شریفه: «قَالَ أَرَأَيْتَكَ هَذَا الَّذِي كَرَّمْت عَلَيَّ» (اسراء/۶۲) و آیه شریفه: «قُلْ أَرَأَيْتُمْ

أَن آتَاكُمْ عَذَابُ اللَّهِ أَوْ أَتَاكُمْ السَّاعَةُ أَغْتَرَّ اللَّهُ تَدْعُونَ» (انعام/۴۰). در ترکیب دو آیه

مذکور می‌گوییم: «أَرَأَيْتَ» فعل و فاعل، «کَ» یا «کُنْ» حرف خطاب و جمله بعد آن استیغابیه است.^۱

در زمان دیامتر ← لم + متعارف : نمی رسد : دوراً نزدیک
 ← قد + نامی : ① حصیه فعل ② داشته نزدیک ③ مورد استعلاء و جهت عمل
 ← در وقت نامی بر زمان حک در معانی حریره و دروس - احزاب و معانی
 ۱۴ تجزیه و ترکیب تکمیلی
 ← در امت نامی بر ایستاد : بعد از شرطیه جواب استم + معنی الا یا ان آیه
پژوهش:

۱. در آیه شریفه: «وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى» (احزاب/۳۳)
 در مورد حروف اصلی فعل «قَرْنَ» ۳ قول وجود دارد. اقوال سه گانه را بیان کنید و معنای
 فعل را طبق هر یک از اقوال بررسی کنید.

شرف ساء، اخرد صبی معنی
 (بخوانی ح انحصاراً) ر. ک: مجمع البیان، تفسیر بیضاوی و تفسیر المیزان ذیل آیه شریفه ۳۳ احزاب.

۲. دلالت فعل بر زمان با دلالت اسم هایی مانند: «الآن»، «عند» و «امس» بر زمان، دو

تفاوت اساسی دارد، آن دو تفاوت را بیان کنید. همچنین مواردی را که زمان فعل تغییر
 می یابد، بررسی کنید.
 معانی در المرحال
 که تفسیر استعلاء - استعلاء
 که بیست و سه است + آن بر ایستاد
 ر. ک: قواعد و نکات کاربردی علم صرف در تجزیه و ترکیب، مبحث زمان فعل، ص ۱۰۰

۱. المیزان ج ۱۲ ص ۱۱۵: قَرْنَ یا ارماده قَرَّ: یا ارمادون
 که به این اقرون یعنی ارمادون ۲ را که آن صفت
 ← مار عیاره اصباح سایه از استعلاء است بر وقت

۲. مجمع البیان ج ۸ ص ۵۵۸: قَرْنَ از قر به استعاره این می سازند و ارمادون
 ← د و قر: قمر: اهل دمار و مسینه

④ در وقت دلالت فعل بر زمان اسم ماضی است
 که آنچه بر زمان دلالت دارد ← در فعل: ضمت و ساختار
 که ولی در استعلاء مکتوب: حروف امل و باره لاف
 ⑤ حروف امل در فعل ← فعل: معاصوف امل + زمان
 که در استعلاء مکتوب: معاصوف امل ← معاصوف امل

صید ۱۳: اصبر اصبر اصبر

مئل (ما بدید) (صبا جیم) ص

۱۶ تجزیه و ترکیب تکمیلی

سؤالات تشریحی:

۱. در آیه شریفه: «وَالَا تَصْرِفْ عَنِّي كَيْدَهُنَّ أَصْبُ إِلَيْنَهُنَّ وَأَكُنَّ مِنَ الْجَاهِلِينَ» (یوسف/۳۳) ریشه، وزن و فاعل فعل «اصب» چیست؟
صبا یفینو مابا اصع استمر

۲. در آیه شریفه: «قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَنَا كُنْتُ عَذَابُ اللَّهِ بَعَثْتُ أَوْجَهْرَةً هَلْ يَفْلِكُ إِلَّا الْقَوْمُ الظَّالِمُونَ» (انعام/۴۷) فعل «أرأيتکم» چند ضمیر دارد؟ و معنای فعل و زمان آن کدام است؟

۳. در آیه شریفه: «وَالَا تَصْرِفْ عَنِّي كَيْدَهُنَّ أَصْبُ إِلَيْنَهُنَّ وَأَكُنَّ مِنَ الْجَاهِلِينَ» (یوسف/۳۳) چند فعل مجزوم و چند فعل دارای ضمیر مستر وجود دارد؟

۴. در آیه شریفه «فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَى يُوسُفَ أَوَىٰ إِلَيْهِ أَبُوهِ وَقَالَ ادْخُلُوا مَعِيَ إِنِّي شَاءَ اللَّهُ آمِنِينَ» (یوسف/۹۹) افعال مبنی کدامند؟
اصبی اساعال مبنی / اوی یادی ادیایا اوا وادی / اوی مبنی / اوی مبنی

۵. در حدیث شریف: «شوشوا إيمانکم بالصدقة و حصنوا أموالکم بالزکاة و اذقوا أمواج البلاء بالدعاء» (نهج البلاغه/حکمت ۱۲۸) حروف اصلی، فاعل و زمان فعل «شوشوا» را معین کنید. (سوش) صلوا = لدر صط ص ۹

۱۴ - الکن الهم و ع حور و قوه الهم
۳ - سبغات ارمه (بهدرمان)

سؤالات تستی:

هدو (عنا بعدد) (دا بعدد)

۱. در آیه شریفه: «وَلَا تَقْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا» (كهف/۲۸) فعل «تَقْدُ» مجزوم است یا مرفوع و فاعل آن کدام است؟

- (الف) مرفوع - أنت
- (ب) مجزوم - أنت
- (ج) مرفوع - عيناك
- (د) مجزوم - عيناك

۲. در آیه شریفه: «إِنَّا هُدْنَا إِلَيْكَ قَالَ عَذَابِي أُصِيبُ بِهِ مَنْ أَشَاءُ وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ» (اعراف/۱۵۶) حروف اصلی فعل «هُدْنَا» چیست؟ و این فعل، مجهول است یا معلوم؟

- (الف) هدی - معلوم
- (ب) هدی - مجهول
- (ج) هدی - معلوم
- (د) هدی - مجهول

۳. در آیه شریفه: «فَذَلِكُنَّ الَّذِي لُمْتُنَّنِي فِيهِ» (یوسف/۳۲) در مورد فعل «لُمْتُنَّنِي» کدام گزینه صحیح است؟

- (الف) این فعل دارای نون تأکید ثقیله است
- (ب) این فعل ماضی و مضاعف است
- (ج) این فعل ماضی و مضاعف است
- (د) فعل مزبور، اجوف و معلوم است

۴. در آیه شریفه: «وَ آتَيْنَاهُ مِنَ الْكُنُوزِ مَا إِذَا مَفَاتِحُهُ لَقُتُوهُ بِالْقُوَّةِ أُولَئِكَ هِيَ آيَاتُ الْكُفْرِ» (نصر/۲۶) فاعل فعل «لَقُتُوهُ» چیست؟

- (الف) هو، مستر
- (ب) همی، مستر
- (ج) أنت، مستر
- (د) أولى القوّة

۵. در حدیث شریف: «إِنَّ لِمَنْ غَالَطَكَ فَإِنَّهُ يُوْشِكُ أَنْ يَلِينَ لَكَ» (نهج البلاغه، نامه ۳۱) فعل «لَمَنْ» با نون تأکید ثقیله چگونه می شود؟

(الف) لَمَنْ	(ب) لَمَنْ	(ج) لَمِنْ	(د) لَمِنَنْ
لَمِنَنْ	لَمِنَنْ	لَمِنَنْ	لَمِنَنْ
لَمِنَنْ	لَمِنَنْ	لَمِنَنْ	لَمِنَنْ

درس سوم

مروری بر افعال لفیف و مهموز

ردیف	متن آیات و روایات
۱	اذهب أنت وأخوك بآياتي ولا تنيا في ذكري (طه/۴۲)
۲	لتجعلها لكم تذكرة وتعيها أذن وإعيه (الحاقه/۱۲)
۳	يا أيها الذين آمنوا قاتلوا الذين يلونكم من الكفار (توبه/۱۲۳)
۴	وقههم السيئات ومن تبي السيئات يومئذ فقد رحمته (غافر/۹)
۵	فأما قرين من البشر أحدًا فقولي إني نذرت للرحمن صومًا (مريم/۲۶)
۶	قال لن أرسله معكم حتى تؤثون موثًا من الله لتأتني به إلا أن يحاط بكم (يوسف/۶۶)

ردیف	فعل	حروف اصلی	زمان	شماره صیغه	بناء (فعلی راسخ معربه مزید)	نوع اسم غیراسم	معلوم مجهول	لازم متعدی	ترجمه
۱	لا تنيا	و ر ی	ات	(۸)	حرف	لفیف منفرد	معلوم	لازم	سستی نسیب
۲	تعيها	و ع ی	ان	(۴)				متعدی	منور
۳	يلونكم	و ل ن ك م	مضارع	(۳)					کسانی - نزدیکی هستند
۴	قهم	و ق ه م	فعلی	(۷)					ند در انان را
۵	قرین	ر ا ی	مضارع	(۱۰)		صورت			(دری)
۶	لتأتني به	ا ت ی	آینده	(۹)				متعدی	خامنا آوریه اورا

حرف
حرف
(تعدی بنا)

تصنيف حرف (اسماء حروف تاسع) ^{بمعنى} ^{بمعنى} ^{بمعنى}

صفتها ^{بمعنى} تزايبين ^{بمعنى} تزيين ^{بمعنى} تزائين ^{بمعنى} تزئين ^{بمعنى} تزئين

تزيين : تزيين ^{بمعنى} تزيين ^{بمعنى} تزيين ^{بمعنى} تزيين ^{بمعنى} تزيين

قال لئن أرسلته تعلم حتى تؤنوني ^{بمعنى} يؤنوني ^{بمعنى} يؤنوني ^{بمعنى} يؤنوني ^{بمعنى} يؤنوني

أرسلته صفة ٣٠ معارج باب افعال + ما عمل ان اما من

تؤنوني ^{بمعنى} تؤنوني ^{بمعنى} تؤنوني ^{بمعنى} تؤنوني ^{بمعنى} تؤنوني

تؤنوني ^{بمعنى} تؤنوني ^{بمعنى} تؤنوني ^{بمعنى} تؤنوني ^{بمعنى} تؤنوني

تؤنوني ^{بمعنى} تؤنوني ^{بمعنى} تؤنوني ^{بمعنى} تؤنوني ^{بمعنى} تؤنوني

تؤنوني ^{بمعنى} تؤنوني ^{بمعنى} تؤنوني ^{بمعنى} تؤنوني ^{بمعنى} تؤنوني

تؤنوني ^{بمعنى} تؤنوني ^{بمعنى} تؤنوني ^{بمعنى} تؤنوني ^{بمعنى} تؤنوني

تؤنوني ^{بمعنى} تؤنوني ^{بمعنى} تؤنوني ^{بمعنى} تؤنوني ^{بمعنى} تؤنوني

ردیف	متن آیات و روایات
٧	فَكَيْفَ آسَى عَلَى قَوْمٍ كَافِرِينَ (اعراف/٩٣)
٨	قَالَ سَآوِي إِلَىٰ جَبَلٍ يَعْصِمُنِي مِنَ الْعَاءِ (هود/٤٣)
٩	أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَمْ يَتَمَيَّ بِخَلْقِهِنَّ بِقَادِرٍ عَلَىٰ أَنْ يُخَيِّبَ الْمُتَّقِينَ (احقاف/٣٣)
١٠	فَلَا تَهِنُوا وَتَدْعُوا إِلَى السَّلَامِ وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ وَاللَّهُ مَعَكُمْ وَلَنْ يَتَرَكُمُ أَعْمَالِكُمْ (محمد/٣٥)
١١	إِنِّي أُرِيدُ أَنْ تَبُوءَ بِإِيمَانٍ وَإِيمَانِكَ فَتَكُونُ مِنَ أَصْحَابِ النَّارِ (مائده/٢٩)
١٢	وَهُمْ يَنْهَوْنَ عَنْهُ وَيَنْأَوْنَ عَنْهُ (انعام/٢٦)
١٣	فَأَنزِلْنَا لَمْ أَلِكْ نَصِيحَةً (نهج البلاغه / نامه ٣١ / بند ٤٣)
١٤	فَقُلْتُ لَهُ [عقيل] أَتَيْتُ مِنَ الْأَذَى وَلَا أَتِيَنَّ مِنْ لَطْفِي؟ (نهج البلاغه / خطبه ٢٢٤)

ردیف	فعل	حروف اصلی	زمان	شماره صیغه	بناء	نوع	معلوم مجهول	لازم متعدی	ترجمه
٧	آسى	أ س ي	مضارع	١٣	جذر	مضارع	معلوم	لازم	مخزون سود
٨	آوى	ا و ي	آمده	١٣	د	لغيف	مجهول	لازم	آوى و آوى
٩	لم يعنى	ع ي ن ي	فعل ماضى	١٦	د	لغيف	مجهول	لازم	ما حزن سدره است
١٠	يترككم	و ت ر ك ي	آمده	١	د	كسب	مجهول	لازم	كم من الله عبادكم
١١	تبوا	ت ب و ا	آمده	٧	د	احوم	مجهول	لازم	تبوا و تبوا
١٢	يننون	ن ن و ن	مضارع	١٣	د	مضارع	مجهول	لازم	تبوا و تبوا
١٣	لم ألك	ل م و ل ك	فعل ماضى	١٣	د	فاضل	مجهول	لازم	تبوا و تبوا
١٤	أتين	أ ت ن	فعل ماضى	١٣	د	مضارع	مجهول	لازم	تبوا و تبوا

دو نکته آموزشی:

۱. تخفیف همزه در کلمات «آسی»، «شأوی» و «الم الكفة» واجب و در کلمه «این» (این) جایز و راجح است.
۲. نوشتن همزه قواعد خاصی دارد. این حرف در ابتدای کلمه روی پایه «الف» نوشته می‌شود، مانند: «إذهب»، «أكرم» و «أنضز» و در وسط کلمه چنانچه ساکن باشد، روی حرف مناسب با حرکت ماقبل قرار می‌گیرد، مانند: «بأس»، «بش» و «بوس» و اگر متحرک باشد، به صورت حرف مناسب با حرکت نوشته می‌شود، مانند: «سأل» و «سأل»، «یتس» و «لوم» و در آخر کلمه چنانچه ماقبلش ساکن باشد، مستقلاً نوشته می‌شود، مانند: «جزء»، «شیء» و «شوء» و اگر ماقبلش متحرک باشد، روی حرف مناسب با حرکت ماقبل، قرار می‌گیرد، مانند: «قرأ»، «بری» و «جزؤ».

الف: همزه کنار هم ✓ اولی متحرک
 روی ساکن و اینها
 همزه دوم - حومه ساس - آخر همزه اول تبدیل ✓
 الف: همزه کنار هم ✓ حومه دوم - حومه ساس - آخر همزه اول تبدیل ✓
 همزه دوم - جایز است - مثل این و این
 معارج

۱. صرف ساده، مبحث مهموز، قواعد و نکات کاربردی علم صرف در تجزیه و ترکیب، مبحث فعل مهموز.
 ۲. مقدمه المنجد، صرف ساده، مبحث کتابت همزه.

١٣٩ (ا) اَيُّ اَيْسَ اَنْ تَسُوْدَ يَأْتِي وَاَيْسَ مَكُوْنُ مِنْ اَصْطَبِ النَّارِ (ما بعد / ٢٩)
 من اراد سرگانه نو بر سر درگاه پادشاه من (تاء سرانجام بعوض كسبي)
 سَوْدُ: (ب در ذ) ياء، يَسُوْدُ (مثل قال: يَسُوْدُ) صيغة ← يَسُوْدُ ← اَنْ تَسُوْدَ
 له معناه رجوع تسويد ياتي ← جمع (مع) اَيُّ بر سر درگاه همراه تاء من

١٤٠ وَهُمْ يَتَخَوْنُ كَنَّهُ دِمَاؤُنْ عَنْهُ (احكام / ٢٤)

وَأَمَّا مَنْ خَسِيَ لَزَارًا وَ دَرَجًا تَسُوْدُ اَزَادَ (بَعْدَ)

يَتَأَوْنُ: تَتَأَوْنُ (خَسِيَ يَخْشَى) صيغة ← يَتَأَوْنُ ← يَتَأَوْنُ
 معناه

١٤١ فَيَأْتِي لَمْ اَنْتَ نَصِيحَةً (خجج البلاغه / نامه ١٣١ / بند ٤٣) همانا من در صيحه توبه را بهي مردم

اَنْتَ (ا ن و) اَيْ يَبَالُوْ (مَلِكٌ دِكَا، يَدُو) صيغة ← اَللُّوْ ← اَللُّوْ نَصِيحَةً اَللُّوْ
 (ما قبل ما بعد متر) (ما بعد: انا) غارغ

١٤٢ فَكَلَّمَهُ (عَقِيلٌ) ... اَسْجَعُ مِنْ اَلَّذِي وَلاَ اَيْسَ مِنْ لَطْفِي؟ (خجج البلاغه / ص ٢٢٤)
 توبه را بهي ايشي از يه ايت و من از يه ايشي ايشي هم ياب ليتم ؟
 اَيْسَ (ا ن ن) اَنْ يَأْتِي (مَلِكٌ مَرَّ يَفِرُّ) صيغة ← يَأْتِي اَيْسَ (مَنْ)
 استعلام استعلام

اَيْسَ (صيغة ١٣) ← اَلَّذِي (١٣) اَيْسَ (اَيْسَ)
 استعلام استعلام

تجزیہ و تفسیر لکھنؤ

المذکور علیٰ صوم کافرین (احزاب / ۹۳)
 یا ایہ الناس

اَسْبِیْ اَسْبِیْ اَسْبِیْ سَلْ حَسْبِیْ عِیْشِیْ (سید ۱۳) اَلْاَسْبِیْ (تبدیل بحضرت اَسْبِیْ)
 واقف

بوجہ یہ ہے کہ اَسْبِیْ را در اینجا سَلْ یعنی بصرہ و کفر میں را سَمِمْ سے معنی مارا جاتا ہے
 اِنَّا اَبْرٰہِیْمَ نِعْمَلْ رٰبِطُوْرٌ جَمٰاٰنَہُ اَیْ دَہْنُہٗ تَوٰنَہٗ صَیْعَ اَدَلْ مٰضِیْہٖ اَصْعٰکُہٗمَ بٰرَہٗ
 اَسْبِیْ اَسْبِیْ مَرَّتْ نِعْمَلْ رٰبِطُوْرٌ مٰضِیْہٖ مٰضِیْہٖ مٰضِیْہٖ مٰضِیْہٖ مٰضِیْہٖ مٰضِیْہٖ
 تھیں

سَمِمْ سَمِمْ سَمِمْ سَمِمْ سَمِمْ سَمِمْ
 اَسْبِیْ سَمِمْ سَمِمْ سَمِمْ سَمِمْ سَمِمْ

اَسْبِیْ سَمِمْ سَمِمْ سَمِمْ سَمِمْ سَمِمْ
 اَسْبِیْ سَمِمْ سَمِمْ سَمِمْ سَمِمْ سَمِمْ
 تھیں

اَسْبِیْ سَمِمْ سَمِمْ سَمِمْ سَمِمْ سَمِمْ
 اَسْبِیْ سَمِمْ سَمِمْ سَمِمْ سَمِمْ سَمِمْ
 تھیں

(احزاب / ۹۳)

اَوَلَمْ یَکُنْ لَّآلِہٖ اَنْ لَّا یُخَلِّقَہٗمَ بَعْدَ رِجَالِہُمُ الَّذِیْنَ اَنْزَلْنَا
 اَسْبِیْ اَسْبِیْ اَسْبِیْ اَسْبِیْ اَسْبِیْ اَسْبِیْ
 تھیں

اَسْبِیْ اَسْبِیْ اَسْبِیْ اَسْبِیْ اَسْبِیْ اَسْبِیْ
 اَسْبِیْ اَسْبِیْ اَسْبِیْ اَسْبِیْ اَسْبِیْ اَسْبِیْ
 تھیں

اَسْبِیْ اَسْبِیْ اَسْبِیْ اَسْبِیْ اَسْبِیْ اَسْبِیْ
 اَسْبِیْ اَسْبِیْ اَسْبِیْ اَسْبِیْ اَسْبِیْ اَسْبِیْ
 تھیں

اَسْبِیْ اَسْبِیْ اَسْبِیْ اَسْبِیْ اَسْبِیْ اَسْبِیْ
 اَسْبِیْ اَسْبِیْ اَسْبِیْ اَسْبِیْ اَسْبِیْ اَسْبِیْ
 تھیں

اَسْبِیْ اَسْبِیْ اَسْبِیْ اَسْبِیْ اَسْبِیْ اَسْبِیْ
 اَسْبِیْ اَسْبِیْ اَسْبِیْ اَسْبِیْ اَسْبِیْ اَسْبِیْ
 تھیں

لَيْسَ لَيْسَ لَيْسَ لَيْسَ لَيْسَ لَيْسَ لَيْسَ
تَفِيضٌ مِيَانٌ مَنٌ مَنٌ مِيَانٌ مِيَانٌ

۲۲ تجزیه و ترکیب تکمیلی

سؤالات تشریحی:

۱. در آیه شریفه: «وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِ وَمَنْ تَقِ السَّيِّئَاتِ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمْنَا» (غافر/۹) دو

فعل «وقههم» و «تقی» چه وزنی دارند و این دو فعل با نون تأکید ثقیله چگونه می‌شوند؟

وقههم (مفعول) - تقی (مفعول)

۲. در آیه شریفه: «وَلَا يَأْتِ كَاتِبٌ أَنْ يَكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ اللَّهُ» (بقره/۲۸۲) ۶ صیغه امر

صیغه احسن حاضر فعل «یأتی» را با نون تأکید ثقیله بنویسید. ابرحاضر - اء - اء - اء - اء - اء
اِحْسَنٌ اِحْسَنٌ اِحْسَنٌ اِحْسَنٌ اِحْسَنٌ اِحْسَنٌ
اِدْبِيٌّ اِدْبِيٌّ اِدْبِيٌّ اِدْبِيٌّ اِدْبِيٌّ اِدْبِيٌّ

۳. در آیه شریفه: «فَأَمَّا تَرِينٌ مِنَ النَّبَشِ أَحَدًا فَقَوْلِي إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَنِ صَوْتًا»

(مریم/۲۶) فاعل «تَرِينٌ» و وزن آن را بنویسید. فعل: ات - ات - ات

۴. در عبارت «و رَّبَّمَا سَأَلْتُ الشَّيْءَ فَلَا تُؤْتَاهُ» و اَوْتَيْتُ خَيْرًا مِنْهُ عَاجِلًا أَوْ آجَلًا»
صیغه (۷) فعل حصول عارض را راست: اء - اء - اء - اء - اء - اء - اء - اء
(نهج البلاغه/نامه ۳۱) وضعیت صیغه و ضمیر مرفوع و منصوب فعل «توتاه» را بررسی

کنید. توتاه - ات - ات - ات - ات - ات - ات - ات
صانع - توتی - ات - ات - ات - ات - ات - ات - ات - ات
توتی - ات - ات - ات - ات - ات - ات - ات - ات

۵. در عبارت زیر وضعیت افعال معتل را معین کنید: «تَزُولُ الْجِبَالُ وَلَا تَزُولُ، عَضُّ عَلَى

نَاجِدِكَ، أَعْرَأَ اللَّهُ جُمُجْمَتَكَ، يَذُفِي الْأَرْضَ قَدَمَكَ، إِزْمُ يَبْصُرُكَ أَقْصَى الْقَوْمِ وَ عَضُّ

بَصْرَكَ وَاعْلَمَ أَنَّ النَّضْرَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ سُبْحَانَهُ» (نهج البلاغه/خطبه ۱۱)

تَزُولُ: زان، ينزل (زول) - اء - اء - اء - اء - اء - اء - اء - اء
عَضُّ: (مفعول) - اء - اء - اء - اء - اء - اء - اء - اء

عَضُّ: (مفعول) - اء - اء - اء - اء - اء - اء - اء - اء
عَضُّ: (مفعول) - اء - اء - اء - اء - اء - اء - اء - اء

أَعْرَأَ (ازع) - اء - اء - اء - اء - اء - اء - اء - اء
أَعْرَأَ: (مفعول) - اء - اء - اء - اء - اء - اء - اء - اء

يَذُفِي (وند: يذف) - اء - اء - اء - اء - اء - اء - اء - اء
يَذُفِي: (مفعول) - اء - اء - اء - اء - اء - اء - اء - اء

إِزْمُ (رمی: مزج) - اء - اء - اء - اء - اء - اء - اء - اء
إِزْمُ: (مفعول) - اء - اء - اء - اء - اء - اء - اء - اء

وَأَرْسَلْنَا فِي إِمبَارٍ حَاشِينَ (امبار / ۱۱۱)

أَرْجَىٰ ۖ مَا خَيْرَ إِنْجَتِ ۚ أَرْجَىٰ ۖ مَا خَيْرَ إِنْجَتِ ۚ أَرْجَىٰ ۖ مَا خَيْرَ إِنْجَتِ ۚ
مفعول
أَرْجَىٰ ۖ مَا خَيْرَ إِنْجَتِ ۚ
أَرْجَىٰ ۖ مَا خَيْرَ إِنْجَتِ ۚ
أَرْجَىٰ ۖ مَا خَيْرَ إِنْجَتِ ۚ

وَأَرْسَلْنَا فِي إِمبَارٍ حَاشِينَ (موريات / الوراء ۱۲)
ما قبل: من ستر
ما قبل: من ستر

وَأَرْسَلْنَا فِي إِمبَارٍ حَاشِينَ (موريات / الوراء ۱۲)
وَأَرْسَلْنَا فِي إِمبَارٍ حَاشِينَ (موريات / الوراء ۱۲)
وَأَرْسَلْنَا فِي إِمبَارٍ حَاشِينَ (موريات / الوراء ۱۲)

أَجَلٌ (اجل) ۚ أَجَلٌ (اجل) ۚ أَجَلٌ (اجل) ۚ
تفصيل

لَمْ يَرَبُّوهُ رَبِّي يَرَّبُّوهُ رَبِّي يَرَّبُّوهُ رَبِّي يَرَّبُّوهُ رَبِّي يَرَّبُّوهُ رَبِّي
لَمْ يَرَبُّوهُ رَبِّي يَرَّبُّوهُ رَبِّي يَرَّبُّوهُ رَبِّي يَرَّبُّوهُ رَبِّي يَرَّبُّوهُ رَبِّي
لَمْ يَرَبُّوهُ رَبِّي يَرَّبُّوهُ رَبِّي يَرَّبُّوهُ رَبِّي يَرَّبُّوهُ رَبِّي يَرَّبُّوهُ رَبِّي

قَالَ مَا مَلَنِي فِيهِ خَيْرٌ فَأَعْبَثُونِي بَقْوَةٍ أَجْعَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَكُمْ (كاف / ۹۵)

مَلَنِي (م-ك-ن) ۚ مَلَنِي (م-ك-ن) ۚ مَلَنِي (م-ك-ن) ۚ
مَلَنِي (م-ك-ن) ۚ مَلَنِي (م-ك-ن) ۚ مَلَنِي (م-ك-ن) ۚ

أَعْيُنٌ (عون) ۚ أَعْيُنٌ (عون) ۚ أَعْيُنٌ (عون) ۚ
أَعْيُنٌ (عون) ۚ أَعْيُنٌ (عون) ۚ أَعْيُنٌ (عون) ۚ

أَعْيُنٌ (عون) ۚ أَعْيُنٌ (عون) ۚ

فَسَنَ بَ بَ بَ بَ بَ
حَبَّ احْتَابَ **واشباعا** **بَابُ مَا لَمْ يَكُنْ فِيهِ**

١٤) **وَلَوْ دَخَلَتْ عَلَيْهِمْ مِنْ امْتَارِهَا تُمْ سَلُّوا الْقِنَةَ لَا تَوْهًا وَمَا لَمْ يَسْبُوا جَا اَلَسِيرَا.** (الجناب) ^{او اعرس و در حدود او} ^{عقول}
دَخَلَتْ عَلَيْهِمْ اصل ← (المدينية) دَخَلَ اللُّغَارُ عَلَيْهِمْ (على المسلمين)
سَلُّوا (المدينية) **دَخَلَتْ عَلَيْهِمْ**
سَلُّوا اصل ← سَأَلَ اللُّغَارُ الْهَامِقِينَ الْقِنَةَ (سئل الناقصون) **سَلُّوا** **سَلُّوا** القِنَةَ

كَلَامًا (اقى) **بَابُ** اَدَّتْ فِي آتَى، آتَاءَ، آتَوْا (آتُوا) **أَتَوْا** ^{انحال}

بَاتَلَّشُوا (ابن) **بَابُ** تَلَّبْتُ، تَلَّشْتُ، تَلَّشْتُوا ^{تعقل}

١٥) **وَإِذَا حُسَيْمٌ بَجِيَّةٌ فَحَيُّوهُ بِأَحْسَنِ مِمَّا أُرْزِدُوا إِنْ لَمْ يَكُنْ عَلَى لِسَانِ سَيِّدٍ وَحَسْبُكَ (سداد)**

حُسَيْمٌ (حسين) **بَابُ** حَيْيْتُ، حَيَّيْتُ ^{تعقل}
لَهُ حَيْيٌّ، حَيْيٌّ، حَيْيٌّ **حَيَّيْتُ** **حَيَّيْتُ** (أما استفاء فده ليس بالفاعل)

رَزِدُوا (رَدَّ) مَلَ مَدَّجَةً اِرْحَضُوا رَدَّ

وَإِنْ مَلَكَ فَحَرٌّ بِمَعْوَدِهِ دَمًا ^{ما وصلت ما دقت (ظهور زمان)}
١٦) **وَإِنَّمِنْ أَوْيَتِي لَنَابٍ بِسَالِهٍ فَيَقُولُ يَا لَيْسَتِي لِمَ اُدَّتْ كُنَابِي (العامة/ ٢٥)**

أَوْيَتِي **بَابُ** آتَى **أَوْيَتِي** (أَأْتِي **عقول** أَوْيَتِي) **أَوْيَتِي** ^{اصال}

أَبِي رَبِيأُ نَابًا **بَابُ** **أَوْيَتِي** رَبِيأُ لَنَابًا ^{تعقل}

لِمَ اُدَّتْ آتَى ^{اصال} (آتَى **عقول** أَوْيَتِي) **أَوْيَتِي** ^{اصال}
أَوْيَتِي ^{اصال} **أَوْيَتِي** ^{اصال}

(مع از صیغی است) تَوَدَّ تَوَدَّ تَوَدَّ

تَجَوَّزَ تَجَوَّزَ تَجَوَّزَ

وَلَمَّا آتَيْنَاهُ إِتْرَافًا فَتَطَوَّأَتْ بِالْحَيْدِ (سبأ / ۱۰)

تَجَوَّزَ (ادب) آتَى، تَوَدَّ (فعل، يقول) تَوَدَّ تَوَدَّ تَوَدَّ
تَجَوَّزَ (فعل) آتَى، تَوَدَّ (فعل) آتَى

أَلَا أَلَا أَكُنَّا أَكُنَّا أَكُنَّا أَكُنَّا أَكُنَّا أَكُنَّا
أَلَا أَلَا أَكُنَّا أَكُنَّا أَكُنَّا أَكُنَّا أَكُنَّا أَكُنَّا

أَفْعَلُ: وَأَوْحَدُفٍ: قَطَعَ وَتَمَّتْ تَوَسُّلُ حَيَوَانَاتٍ وَ
أَفْعَلُ (فعل) آتَى، تَوَدَّ (فعل) آتَى
أَفْعَلُ (فعل) آتَى، تَوَدَّ (فعل) آتَى

أَفْعَلُ (فعل) آتَى، تَوَدَّ (فعل) آتَى
أَفْعَلُ (فعل) آتَى، تَوَدَّ (فعل) آتَى

أَفْعَلُ (فعل) آتَى، تَوَدَّ (فعل) آتَى
أَفْعَلُ (فعل) آتَى، تَوَدَّ (فعل) آتَى

أَفْعَلُ (فعل) آتَى، تَوَدَّ (فعل) آتَى
أَفْعَلُ (فعل) آتَى، تَوَدَّ (فعل) آتَى

أَفْعَلُ (فعل) آتَى، تَوَدَّ (فعل) آتَى
أَفْعَلُ (فعل) آتَى، تَوَدَّ (فعل) آتَى

أَفْعَلُ (فعل) آتَى، تَوَدَّ (فعل) آتَى
أَفْعَلُ (فعل) آتَى، تَوَدَّ (فعل) آتَى

متن آیات و روایات

ردیف	متن آیات و روایات
۷	وَأَمَّا مَنْ أَوْقَىٰ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ فَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي لَمْ أُوتَ كِتَابِيَهٗ (الحاقه/۲۵)
۸	وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُدَ مِنَّا مَضَلًا يَا جِبَالُ أَوِىٰ مَعَهُ وَالطَّيْرَ وَأَلْنَا لَهُ الْحَدِيدَ (سبا/۱۰)
۹	وَلَا حِيلَ لَهُمْ وَلَا مُمْسِكِينَ لَهُمْ وَلَا مُرْتَهِنٌ أَدَانُ الْأَنْعَامِ (نساء/۱۱۹)
۱۰	يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالِكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَنِ ذِكْرِ اللَّهِ (منافقون/۹)
۱۱	فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ وَأَنْبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًا وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّا (آل عمران/۳۷)
۱۲	وَلَيْتِنِ أَذِنَ اللَّهُ فِي الْكُرَّةِ عَلَنِهِمْ لِأَدِيلُنَّ مِنْهُمْ... (نهج البلاغه/ خطبه قاصعه)
۱۳	وَإِنَّا أَنْ تُوَجِّفَ بِكَ مَطَايَا الطَّمِيحِ فَتُورِدُكَ مَنَاجِلَ الْهَلَكَةِ (نهج البلاغه/ نامه ۳۱)
۱۴	عَزِيزٌ عَلَيَّ أَنْ أَجَابَ ذَوْنَكَ وَأَنَاغَىٰ عَزِيزٌ عَلَيَّ أَنْ أُبَيِّنَكَ وَتُحَذِّلُكَ الْوَرَىٰ (دعای ندبه)

ردیف	فعل	حروف اصلی	زمان	شماره صیغه	بناء	نوع	معلوم مجهول	لازم متعدی	ترجمہ
۷	لَمْ أَوْقَىٰ	ا و ق ی	مضارع	(۱۳)	افعال	مجرد	مجهول	متعدي	وہ اپنے کتاب کو چھوڑ دیا
۸	أَلْنَا	ل ن ا	ماضی	(۱۳)	افعال	اجز	معلوم	متعدي	ہم نے اسے لوہے سے لایا
۹	لَأُمْسِكِيَنَّهُمْ	م ن ی	مضارع	(۱۳)	تفعیل	تأخر	معلوم	متعدي	ہم انہیں پکڑیں گے
۱۰	لَا تُلْهِكُمْ	ل ه و	مضارع	(۴)	افعال	تأخر	معلوم	متعدي	انہیں تم سے منحرف نہ کرنا
۱۱	كَفَّلَهَا	ك ف ل ه ا	ماضی	(۱)	تفعیل	تأخر	معلوم	متعدي	اسے پرورش کیا
۱۲	لَأَدِيلُنَّ	ا د ی ل ن	مضارع	(۱۳)	افعال	اجز	معلوم	متعدي	ہم انہیں پکڑیں گے
۱۳	تُوَجِّفَ	ت و ج ج ف	مضارع	(۴)	افعال	تأخر	معلوم	متعدي	تم کو روکا جائے گا
۱۴	أَنَاغَىٰ	ن ا غ ی	مضارع	(۱۳)	مفاعله	تأخر	مجهول	متعدي	میں نے تم سے چھپا دیا

افعال
مفعول

چون منسوب بود به قسم
 فعلی
 فعلی

۱۱) قَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولِ حَسَنِ وَأَشْجَانًا أَحْسَنًا وَالْقَائِلُ الرَّبُّ (آن صفت / ۳۲)
 و در این سخن قبول به قبول نیست و در این جمله هم بر وجهی دیگر است قبول از جهت قبول

قَبَّلَ (قَبَلَ) (فعل) فعلی
 قَبَّلَ (قَبَلَ) (فعل) فعلی
 قَبَّلَ (قَبَلَ) (فعل) فعلی
 قَبَّلَ (قَبَلَ) (فعل) فعلی

۱۲) وَلِيَتْ أِذُنَ اللَّهِ فِي الْأَثَرِ فَلْيَمْ كَارِئَتَيْنِ نَجْم (فج ابله / خطه واحد)

كَارِئَتَيْنِ (دول) (فعل) فعلی
 كَارِئَتَيْنِ (دول) (فعل) فعلی
 كَارِئَتَيْنِ (دول) (فعل) فعلی

۱۳) وَإِيَّاكَ أَنْ يُوحِفَ نَبِيَّ عَطَلَا الطَّمَعِ مَتَوَرِّدًا سَائِلَ الْحَالَةِ (تخرج ابله / ۴۱)
 مَتَوَرِّدًا (جرف در آمدن، نوزیدن) (فعل) فعلی
 مَتَوَرِّدًا (جرف در آمدن، نوزیدن) (فعل) فعلی

مَتَوَرِّدًا (فعل) فعلی
 مَتَوَرِّدًا (فعل) فعلی
 مَتَوَرِّدًا (فعل) فعلی

۱۴) عَزَّرَ عَلَيَّ أَنْ أُجَابَ دُونَ وَأَنَا فِي عَزْرٍ عَلَيَّ أَنْ يُجَابَ وَيَحْدُلُ الْوَرْدِ (دعایه)
 عَزَّرَ (عزیز گردانیدن) (فعل) فعلی
 عَزَّرَ (عزیز گردانیدن) (فعل) فعلی

أُجَابَ (جواب) (فعل) فعلی
 أُجَابَ (جواب) (فعل) فعلی
 أُجَابَ (جواب) (فعل) فعلی

أَنَا فِي (فعل) فعلی
 أَنَا فِي (فعل) فعلی
 أَنَا فِي (فعل) فعلی

أَنَا فِي (فعل) فعلی
 أَنَا فِي (فعل) فعلی

درس چهارم

مروری بر افعال مزید با تأکید بر ابواب افعال و تفصیل

ردیف	متن آیات و روایات
۱	قَالُوا أَرْجِهْ وَأَخَاهُ وَأَرْسِلْ فِي الْمَدَائِنِ خَائِرِينَ (اعراف/ ۱۱۱)
۲	وَإِذَا الرُّسُلُ أَقْبَتْ * لِأَيِّ يَوْمٍ أُجِّلَتْ (مرسلات/ ۱۱ و ۱۲) ^{حوا حول جلت (اجل)}
۳	قَالَ لَمْ نُؤْتِكْ فِيْنَا وَلِيدًا وَلَبِثْتَ فِيْنَا مِنْ عُمْرِكَ سِنِينَ (شعراء/ ۱۸)
۴	قَالَ مَا مَكَّنِّي فِيهِ رَبِّي خَيْرٌ فَأَعِينُونِي بِقُوَّةٍ أَجْعَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ رَدْمًا (كهف/ ۹۵)
۵	وَلَوْ دَخَلَتْ عَلَيْهِمْ مِنْ أَقْطَارِهَا ثُمَّ سَبَلُوا الْفِتْنَةَ لَأَقْوَمَتْهَا وَمَا تَلَبَّثُوا بِهَا إِلَّا يَسِيرًا (احزاب/ ۱۴)
۶	وَإِذَا حُيِّيتُمْ بِتَحِيَّاتِهِ فَحَيُّوْا بِأَحْسَنِ مِنْهَا أَوْ رُدُّوْهَا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ حَسِيْبًا (نساء/ ۸۶)

ردیف	فعل	حروف اصلی	زمان	شماره صیغه	بناء (نوعی یا منفرد)	نوع (اسم، فعل، حرف، ...)	معلوم مجهول	لازم متعدی	ترجمه
۱	أَرْجِهْ	ر ج ه	امر	۷	باب انشاء	فعل	معلوم	متعدی	بسیار حیرت انگیز کار را
۲	أَقْبَتْ	ق ت	ماضی	۱۶	تفصیل	فعل	مجهول	متعدی	دست تعیین شد
۳	لَمْ نُؤْتِكْ	ر ب ی	ماضی	۱۴	تفصیل	فعل	معلوم	متعدی	پدرش را ما به تو ندادیم
۴	مَكَّنِّي	م ک ن ی	ماضی	۱	تفصیل	فعل	معلوم	متعدی	او توان داد مرا
۵	لَأَقْوَمَتْهَا	ق م ت ه	ماضی	۳۰	امثال	فعل	معلوم	متعدی	را از میان بردارد
۶	حَيِّيتُمْ	ح ی ی ت م	ماضی	۹	تفصیل	فعل	مجهول	متعدی	تحت سلفه

امیرا، امیری امیرا امیرت کما عجز لبعذر
 غص: غص (بعضی) غص (بعضی) غص (بعضی)
 لیمدا لیمدا لیمدا لیمدا لیمدا لیمدا لیمدا لیمدا لیمدا لیمدا لیمدا لیمدا
 صافه سدید مصافف

چند نکته آموزشی:

۱. همزه باب افعال در ماضی، امر حاضر و مصدر، همزه قطع است؛ لذا در اثناء کلام ناقص نمی شود؛ ماضی مانند: «آتینا» و «آلنا» در آیه شریفه: «وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُدَ مِنَّا فَضْلًا يَا جِبَالُ أَوِي مَعَهُ وَالطَّيْرَ وَأَلْنَا لَهُ الْحَدِيدَ» (سبأ/۱۰) همزه امر مانند: «أَرْجِه» و «أَرْسِل» در آیه شریفه: «قَالُوا أَرْجِهْ وَأَخَاهُ وَأَرْسِلْ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ» (اعراف/۱۱۱). همزه امر در این باب مفتوح است.

مهم ترین موارد دیگر همزه قطع عبارتند از: همزه صیغه ۱۳ مضارع و امر، همزه

نوبت

استفهام، همزه جمع مکسر، همزه افعال تفضیل و همزه ای که جزء حروف اصلی کلمه

قطع است و در بعضی موارد

شد. همزه مضارع و استفهام مانند: «أَوْتَبِّئُكُمْ» در آیه شریفه: «قُلْ أَوْتَبِّئُكُمْ بِخَيْرٍ مِنْ ذَلِكُمْ»

نوبت

ال عمران/۱۵). جمع مکسر مانند «أموالکم» و «أولادکم» در آیه شریفه: «لَا تَلْهَكُمُ

نوبت

وَالْكُمُ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ» (منافقون/۹) افعال تفضیل مانند «أَحْسَن» در آیه شریفه:

نوبت

«تَبَيَّنُوا بِأَحْسَنِ مِنْهَا» (نساء/۸۶) و همزه اصلی کلمه مانند: «إِذَا»، «أَقْتَت»، «أَيُّ» و «أَجَلَّتْ» مثل قول

نوبت

آیه شریفه: «وَإِذَا الرُّسُلُ أَقْتَتَ * لَأَيُّ يَوْمٍ أَجَلَّتْ» (مرسلات/۱۱ و ۱۲).

۲. فعل لازم با رفتن به باب «افعال» یا «تفعیل» متعدی می شود و نیز اگر بر حرکت و

نوبت

ال دلالت کند، با حرف «باء» متعدی می شود؛ مانند آیه شریفه: «إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَ

نوبت

يَخْلُقْ جَدِيدًا» (ابراهیم/۱۹) و مانند: «فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ

نوبت

هُؤُلَاءِ شَهِيدًا» (نساء/۴۱). تعدیه مذکور تعدیه تام است؛ ولی اگر فعل لازم معنای

نوبت

کنت نداشته باشد و یا حرف جر، غیر از حرف باء باشد معنای فعل از لازم به متعدی

نوبت

نمی کند که از آن به تعدیه ناقص تعبیر می شود.

آید توجه داشت که فعل متعدی نیز با رفتن به باب افعال یا تفعیل مفعول دیگری

نیارد؛ مثلاً فعل «كَفَّلَ» که یک مفعول دارد با رفتن به باب افعال یا تفعیل، دو مفعولی

مفعول اول (مفعول مستقیم) و مفعول دوم (مفعول غیر مستقیم) افعال

بیرا کلاماً افعال ← اَلْهَيْبَةُ زَيْدٍ اَعْمَرًا مَالِيًا

شرف ائمه بصورت با - افعال فعل اسقیبت
أَسْقَى أُسْقِيَا أُسْقُوا أُسْقِيَتْ أُسْقِيْنَا أُسْقِيْنَا أُسْقِيْتُمْ أُسْقِيْتُمْ (أسقيتم)

می شود؛ مانند آیه شریفه: «فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ وَأَنْبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًا وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّا» (آل

عمران/۳۷) یعنی خداوند زکریا را سرپرست حضرت مریم و کفیل او قرار داد و مانند آیه شریفه: «إِنَّ هَذَا أَخِي لَهُ تِسْعٌ وَتِسْعُونَ نَفْسَةً وَلِي نَفْسَةٌ وَاحِدَةٌ قُلْ إِنِّي أَنزَلْتُهَا وَعَسَىٰ فِي لَدُنِّهِمَا حَسْرَةٌ» (ص/۲۳) (این دو) ادا را سرپرست است

۳. وجود نون وقایه در فعل، بیان گر مفعول به است. این مفعول که همیشه یاء متکلم

است، ممکن است مذکور یا محذوف باشد. مذکور مانند: «قَالَ أَتَوْنِي أَمْ غَرَّ عَيْنُهُ قَطْرًا» (کهف/۹۶) و محذوف مانند: «وَقَالَ تَاللَّهِ إِنْ كَذِبْتَ لَسَتَ دِينَ» (صافات/۵۶) و مانند: «وَلَمَّا فَصَلَتِ الْعَيْرُ قَالَ أَبُوهُمْ إِنِّي لَأَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ لَوْلَا أَنْ تُفَنِّدُون» (يوسف/۹۴) البته به نظر علمای تجوید و نیز به نظر فقهاء هنگام وقف، کسره نون، تلفظ نمی شود؛ لذا در وقف آخر آیه مذکور می گوئیم: «تُفَنِّدُون» و نیز در قرائت آیه آخر سوره کافرون به هنگام وقف می گوئیم: «لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ»

۴. هنگام مجهول کردن افعال ۲ یا ۳ مفعولی، مفعول دوم و نیز مفعول سوم فعل

متعدی، بدون تغییر باقی می ماند؛ مانند آیات شریفه: «وَأَرْسَلْنَا الرِّيَّاحَ لَوَاقِحَ فَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَسْقَيْنَا كَثِيرًا» (حجر/۲۲) [أَسْقَيْنَا]، «أَنْزَلْنَاكُمْهَا وَأَنْتُمْ لَهَا كَاهُونَ» (هود/۲۸) [أَنْزَلْنَاكُمْهَا]، «إِذْ يُرِيكُمُ اللَّهُ فِي مَتَابِكُمْ قَلِيلًا وَلَوْ أَرَأَيْتُمْ كَيْفَ لَفِشَلْتُمْ» (أنفال/۴۳) [أَنْزَلْنَاكُمْهَا]

۱. موارد همزه قطع و همزه وصل و نحوه کتابت همزه را بررسی کنید.

ر. ک: مقدمه المنجد. صرف ساده. قواعد و نکات کاربردی علم صرف در تجزیه و ترکیب.

۲. آوردن نون وقایه قبل از یاء متکلم در افعال، أسماء و حروف جر، در چه مواردی

واجب و در کدام مورد جایز و در کجا ممتنع است.

ر. ک: قواعد و نکات کاربردی علم صرف در تجزیه و ترکیب.

تصویر و سبب تمییزی

فعلی انت ستر

درست و نصح
سوره نسا و انعام

اولئك الذين يقضى الله عنهم اثمهم اثمهم اثمهم (انعام / 90)

اولئك الذين يقضى الله عنهم اثمهم اثمهم اثمهم (انعام / 90)

استعملوا (مردو) ← استعملوا ← استعملوا ← استعملوا ← استعملوا
فعلی انت ستر ← استعملوا ← استعملوا ← استعملوا ← استعملوا

استعملوا (مردو) ← استعملوا ← استعملوا ← استعملوا ← استعملوا
فعلی انت ستر ← استعملوا ← استعملوا ← استعملوا ← استعملوا

استعملوا (مردو) ← استعملوا ← استعملوا ← استعملوا ← استعملوا
فعلی انت ستر ← استعملوا ← استعملوا ← استعملوا ← استعملوا

استعملوا (مردو) ← استعملوا ← استعملوا ← استعملوا ← استعملوا
فعلی انت ستر ← استعملوا ← استعملوا ← استعملوا ← استعملوا

استعملوا (مردو) ← استعملوا ← استعملوا ← استعملوا ← استعملوا
فعلی انت ستر ← استعملوا ← استعملوا ← استعملوا ← استعملوا

استعملوا (مردو) ← استعملوا ← استعملوا ← استعملوا ← استعملوا
فعلی انت ستر ← استعملوا ← استعملوا ← استعملوا ← استعملوا

استعملوا (مردو) ← استعملوا ← استعملوا ← استعملوا ← استعملوا
فعلی انت ستر ← استعملوا ← استعملوا ← استعملوا ← استعملوا

استعملوا (مردو) ← استعملوا ← استعملوا ← استعملوا ← استعملوا
فعلی انت ستر ← استعملوا ← استعملوا ← استعملوا ← استعملوا

استعملوا (مردو) ← استعملوا ← استعملوا ← استعملوا ← استعملوا
فعلی انت ستر ← استعملوا ← استعملوا ← استعملوا ← استعملوا

۱. اول برقمه فعل وجعله معلوم
 ۲. برقمه را مجهول آورد
 ۳. بر سر آن برقمه مجهول را حذف
 ردیف آن سوالات را
 نه سئیدان سوالات
 ضربوا

سوالات تشریحی: بگویی که فهم (بزرگوار خدا و آفرانها را با توحید من) که کلامی را بر سر آن سوالات

۱. در آیه شریفه: «فَسَيَكْفِيكَهُمُ اللَّهُ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ» (بقره/۱۳۷) و آیه شریفه: «إِنْ أَرَادْنَا أَنْ نَهَبَهُمُ آيَاتِنَا فَسَوْفَ نَعْتَدُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا» (مجادل/۳۷) مجهول دو فعل «يَسْأَلُكُمُوهَا» و «يَسْأَلُكُمُوهَا» را بنویسید.

یَسْأَلُکُمْ (مضارع) یَسْأَلُکُمْ (مضارع) یَسْأَلُکُمْ (مضارع) یَسْأَلُکُمْ (مضارع)

۲. در آیه شریفه: «يَا جِبَالُ أَوْبِي مَعْقَدٍ وَالطَّيْرُ وَالنَّارُ لَكَ الْحَدِيدُ» (سبا/۱۰) مجهول دو فعل «يَسْأَلُكُمُوهَا» و «يَسْأَلُكُمُوهَا» را بنویسید.

«أَوْبِي» و «النَّارُ» کدام است؟
 أَوْبِي (مضارع) أَوْبِي (مضارع) أَوْبِي (مضارع) أَوْبِي (مضارع)

۳. در آیه شریفه: «فَأَنَّى نَسِبْتُ الْحَوْتَ وَمَا أَنْسَانِيَهُ إِلَّا الشَّيْطَانُ أَنْ أذْكَرَهُ» (کهف/۶۳) مجهول دو فعل «أَنسَانِيَهُ» و «أَنسَانِيَهُ» را بنویسید.

«أَنسَانِيَهُ» (بمضارع) «أَنسَانِيَهُ» (بمضارع) «أَنسَانِيَهُ» (بمضارع) «أَنسَانِيَهُ» (بمضارع)

۴. آیه شریفه: «وَأَسَلْنَا لَهُ عَيْنَ الْقَظْرِ» (سبا/۱۲) را مجهول کنید و کلمات آن را بعد از مجهول شدن اعراب گذاری کنید.

أَسَلْنَا (مضارع) أَسَلْنَا (مضارع) أَسَلْنَا (مضارع) أَسَلْنَا (مضارع)

۵. در آیه شریفه: «قَالَ تَاللَّهِ إِنْ كَذَّبْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ سَعِيرًا» (صافات/۵۶) فاعل و مفعول کلمه «تَزِيدَنَّكُمْ» را بنویسید.

تَزِيدَنَّكُمْ (مضارع) تَزِيدَنَّكُمْ (مضارع) تَزِيدَنَّكُمْ (مضارع) تَزِيدَنَّكُمْ (مضارع)

سؤالات تستی:

۱. در آیه شریفه: «وَإِذَا الرُّسُلُ أَقْبَلْتُمْ * لَأُثْبِتَنَّ يَوْمَ أُجِّلْتُمْ» (مرسلات/ ۱۱ و ۱۲) چند

کلمه وجود دارد که همزه آن، همزه وصل باشد؟

الف) یک کلمه ✓ (ب) دو کلمه (ج) سه کلمه (د) چهار کلمه

۲. در آیه شریفه: «يَا جِبَالُ أُوْبِي مَعَهُ» (سبا/ ۱۰) کلمه «أُوْبِي» فعل امر کدام باب است

(أوب) الرأس العصیل

و فاعل آن چیست؟

(ب) افعال - «ياء»

الف) افعال - «هی» مستتر

(د) تفعیل - «ياء» ✓

(ج) تفعیل - «هی» مستتر

۳. در آیه شریفه: «يَا جِبَالُ أُوْبِي مَعَهُ وَالطَّيْرَ وَأَلْنَا لَهُ الْحَدِيدَ» (سبا/ ۱۰) دو فعل «أُوْبِي» و

«أَلْنَا» به ترتیب از چه بابی هستند؟

(ب) تفعیل - افعال ✓

الف) افعال - تفعیل

(د) تفعیل - تفعیل

(ج) افعال - افعال

۴. در آیه شریفه: «قَالَ مَا مَكَّنِّي فِيهِ رَبِّي خَيْرٌ» (کهف/ ۹۵) در مورد کلمه «مَكَّنِّي»

کدام گزینه صحیح است؟

(ب) فاعل این کلمه، ضمیر مستتر است

الف) این کلمه دارای نون تأکید است

(د) این فعل دارای نون وقایه است ✓

(ج) فاعل این فعل، «ياء» ضمیر است

۵. در آیه شریفه: «فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ وَأَنْبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًا وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّا» (آل

عمران/ ۳۷) فاعل دو فعل «تَقَبَّلَهَا» و «كَفَّلَهَا» به ترتیب کدام است؟

(ب) رَبُّهَا - «هو» مستتر ✓

الف) زَكَرِيَّا - «هو» مستتر ✓

(د) «هی» مستتر - «هو» مستتر

(ج) «هی» مستتر - زَكَرِيَّا

(وتغير)

④ لَوِ اطَّلَعَتْ عَلَيْهِمْ كَوَلِيَّتُهُمْ فَطَرَا (هــ / ١٨١) ادباً ووصف خاص اصطلاح

اطَّلَعَتْ طلع **اصطلاح** ← اِطَّلَعَ **واعيد** ← اِطَّلَعَ **ادعاء**

لَوَلِيَّتٍ وَوَلِيٍّ **تعديل** ← وَوَلِيٍّ وَوَلِيٍّ وَوَلِيٍّ

⑤ وَعَا يَأْتِلُ اَوْلُو الْفَضْلِ مِنْهُمْ وَالسَّعَةَ اَنْ يُوْتُوْا اَوْلِيَّ الْبَيْتِ (نور / ٢٢)
 كَوَلِيَّتُهُمْ (سولته خوده) ماحبان مال ازنا و ساق **اعلان**
 (اصطلاح و ادب)

كَا يَأْتِلُ اَوْلُو **اصطلاح** ← اِذْ تَلِي **اعلان** ← اِذْ تَلِي **اعلان**
 يَأْتِلُو ← يَأْتِلِي ← يَأْتِلِي ← يَأْتِلِي

⑥ وَكَانَ اَتَوْا لِلَّذِيْنَ تَزْرِيْ اَخِيْسَلَمُ لِيْ يُوْتِيَهُمُ اللّٰهُ خَيْرًا (هود / ٣١)
 نبي لويم بركت ساق به تحفيري نند چشم ماه ساقا اما بخداوند به اما خيري خواهد داد

تَزْرِيْ تَزْرِيْ **اصطلاح** ← اِزْرِيْ **اعلان** ← اِزْرِيْ **اعلان** ← اِزْرِيْ (تحفيري)
 باستبدل به مال

نم معارج **اصطلاح** ← يَزْدَرِيْ ، يَزْدَرِيْ ، يَزْدَرُونَ (تذري) **صعود**

⑦ قُلْ هَلْ تَرَبِّصُونَ بِنَا اِذَا اَحَدِنَا الْحَسِيْنَ (نور / ٥٢)
 آيا انتظار مي كنيد نسبت به حريم ابدري **نوعون**

تَرَبِّصُونَ (ربصون) **اصطلاح** ← يَتَرَبِّصُونَ **صعود** ← اِزْرِيْ **اعلان** ← اِزْرِيْ **اعلان**
 (اصطلاح و ادب)

⑧ لَزِيَّتٍ مِّنْهُمْ يَوْمَ نَزَعْنَا مِنْكُمْ اَرْضَكُمْ وَكُنْتُمْ اَمْثَلُ مِنْ حَبْلِ الْجَنَّةِ (نور / ٩)
 عيل اصفا موم يوز بلرب سوره ، بين بلرب سوزنده كارا و لسته اد ديوان است و نيكار است **نوعون**

وارد **اصطلاح** ← اِزْرِيْ **اعلان** ← اِزْرِيْ **اعلان** ← اِزْرِيْ **اعلان**
 باستبدل به مال

كذبت قبلهم قوم من

كذبت قبلهم قوم من
كذبت قبلهم قوم من لا يهدى إلا أن يهدى (يونس/ ٣٥)

كذبت قبلهم قوم من لا يهدى إلا أن يهدى (يونس/ ٣٥)

كذبت قبلهم قوم من لا يهدى إلا أن يهدى (يونس/ ٣٥)

كذبت قبلهم قوم من لا يهدى إلا أن يهدى (يونس/ ٣٥)

كذبت قبلهم قوم من لا يهدى إلا أن يهدى (يونس/ ٣٥)

بف	فعل	حروف اصلي	زمان	شماره صيفه	بناء الاولى مجزوءة	نوع اسم فعل	معلوم مجهول	لازم متعدى	ترجمه
	ترتضون	ر ص ح	حاضر	٩	تفعل	سام	معلوم	متعدى	استطاعوا
	وازدجر	ا ح ر	ماضي	١	استعمل	ع	مجهول	ع	على
	يهدى	ه ي	مضارع	١	استعمل	تفعل	معلوم	لازم	هو
	تفتيز	م ي ر	ع	٤	تفعل	احرف	ع	ع	تفتيز
	لا يسقون	س م ع	ع	١٣	تفعل	سام	ع	ع	لوسن
	وازيثت	ز ي ن	ماضي	٤	تفعل	احرف	ع	ع	اراستم
	ازيني	ر ا ي	مضارع	١٣	استعمل	صور تفعل	ع	ع	انزل
	اتكل	ك ل	ع	ع	ع	مائل	ع	ع	تليد

مذکور آیات و روایات

اولیاء الدین عندی اللہ فیہم الخیر المذکور (۱۶)

المذکور سطر لا تم زاحش عنہم الاضار (۱۷)

لنا من اشتغی * فالت له لعلی (۱۸) و (۱۹)

او اطلقت عنہم اولاد عنہم قرانا (۱۸)

ولا یألی اولو الفضل منکم والشعبه ان یؤکوا اولی القری (۲۲)

ولا الون للذین یؤدروا اغنیاکم ان یؤتیکم اللہ خیرا (مور: ۴۱)

ردیف	فعل	حروف اصلی	زمان	شماره صیغہ	بناء لغوی	نوع لغوی	معلوم مجهول	لازم متعدی	ترجمہ
۱	اقتدرہ	ف ا و	ار (مور: ۱۶)	(۱۶)	استان	تفعیل	معلوم	لازم	اقتدر
۲	المذکور	ک ش خ ز	ماضی	(۱۷)	مذکور	مذکور	مذکور	مذکور	مذکور
۳	لعلی	م د ن	سارع	(۱۸)	تفعیل	تفعیل	مذکور	لازم	تعرض لعلی
۴	اطلقت	ب ط ع	یامع	(۱۹)	استان	تفعیل	مذکور	لازم	تأدی
۵	لا یألی	ا ن و	مضارع	(۲۲)	استان	تفعیل	مذکور	لازم	مذکور
۶	یؤدروا	ز ر ی	سارع	(۴۱)	مذکور	تفعیل	مذکور	مذکور	مذکور

اور جہ لیا
مذکور

١٢) حَتَّىٰ إِذَا أَخَذَتِ الْأَرْضُ زُخْرُوعَهَا وَارْتَسَتِ رُطَبَ أَعْلَىٰ أَعْخَمِ فَأَفْجَاءًا (عيسى ١٤٢)

وَارْتَسَتْ (زِين) بِرَبِّ ^{فَاعِضَتِ بِك تَادَا} تَرَسَتْ ^{رَادُو سَاوَرَطُو} ← زَرَسَتْ ^{زَرَسَتْ} ← ارْتَسَتْ ^{سَجَدَتْ} ←

١٣) وَطَفِقَتْ اِرْتَسَتْ مِنْ اَنْ اَسْوَلْ اَيْدِي خِدَانِ اَنْ اَسْوَعَالِي (وَاطْنِيَّةٌ عَمِيَّةٌ) اَلْفِجْ بِرَطْفِي سُوَعٌ كَسُوَدٌ مَكْرَسَمٌ مِنْ اَيْدِي سَمْتَ خَرَجَ بِهَمٌّ اَرْسَتْ بَرِيدٌ كِ صُوَعٌ بِرَطْلَتٌ سُوَعٌ
طَفِقَتْ (اِنَّ اَعْلَىٰ سُوَعٌ)؛ فَوَيْدٌ اَخَذَ (طَلَقَ) يَقْرَأُ سُوَعٌ كَسُوَدٌ اَيْدِي بِجَوَانِغٍ مَطْلَ كَانِ مَطْلَ

اِرْتَسَتْ (رَأَى) اِسْعَالَ اِرْتَسَتْ، يَرْتَسِي (مَلَرَسُوْنِ) سُوَعٌ اِرْتَسَتْ قَطْرَةٌ مَسْمُومٌ

اَسْوَلٌ (مَالٌ، يَصُوْلٌ مَطْلَ مَالٍ مَطْلَ) سُوَعٌ اَسْوَلٌ سَمْتُ خَرَجَ بِهَمٌّ

١٤) لَسْتُ اَتَلُّنَّ فِي النِّجَابَةِ مِنْ شَابِثٍ عَلَىٰ اَسْمَانِي مَلِيْ غَضَابٍ عَلِيًّا (دَالَوَصْنَةُ مَالِي)

اَتَلُّنَّ (وَلَك) بِرَبِّ اَتَلُّنَّ اِسْمَالٌ اِتَلُّنَّ ^{وَسَبِيْلٌ مَالٍ اِسْمَالٌ} اِتَلُّنَّ اِتَلُّنَّ

اَتَلُّنَّ اِتَلُّنَّ اِتَلُّنَّ اِتَلُّنَّ اِتَلُّنَّ اِتَلُّنَّ

١٢) متى اذا اخذت ارض رخرتها و ارثيت و طنت اهلها انهم قادرون علىها (يونس / ٢٤)

وارثيت (زين) باب - تفعّل
ارثيت (زين) باب - تفعّل
ارثيت (زين) باب - تفعّل
ارثيت (زين) باب - تفعّل

١٣) و طيفقت ارضي من ان اقول ابيد جذا اقام امر على (طخينة عميا تا) (خرج ابي اظفيا)
ما عرفت (ان افعال شروع) فرب اخذ (طفق) يقرا : شروع كو ابيد بخوانه (فعل كان عمل)

ارثي : (واي) افعال
ارثي : (واي) افعال
ارثي : (واي) افعال
ارثي : (واي) افعال

امنون (صال ، يصول مل حال قيل) افعال
امنون (صال ، يصول مل حال قيل) افعال
امنون (صال ، يصول مل حال قيل) افعال
امنون (صال ، يصول مل حال قيل) افعال

١٤) لست اتيك في النجاة من ثياب على ايمانك بل بفضلك علينا (دعا البرصاء عالي)

اتيك (واك) باب - تفعّل
اتيك (واك) باب - تفعّل
اتيك (واك) باب - تفعّل
اتيك (واك) باب - تفعّل

يوتيل باب - تفعّل
يوتيل باب - تفعّل
يوتيل باب - تفعّل
يوتيل باب - تفعّل

۱) اَمْتَنَ يَهْدِي إِلَى الصَّوْتِ أَحْوَقُ أَنْ يَبْتِغِ أَمْرًا مِنْ كَهْدِيهِ أَلَا أَنْ هَدَيْهِ (بونس / ۳۵)
ایا کسی هدایت می کند به سوختن زوایا تراست به بهت سقو ایسی به راه چایک من به سدا سدا سدا
هَدِي (هدایت می کند) از هَدَيْتَ (معلوم) هَدَيْتَ (هدایت می شود) هَدِي (هدایت) (مجهول)

جایز
هَدِي (هدایت) باب استعمال
هَدِي (هدایت) باب استعمال
هَدِي (هدایت) باب استعمال
هَدِي (هدایت) باب استعمال
هَدِي (هدایت) باب استعمال
هَدِي (هدایت) باب استعمال

۱۰) تَدَارَقَتْ مِنَ الْعَيْطِ لِلْمَا الْقَبِي نَحَافُوجٍ سَأَلْتُمْ خَزَنَتَهَا أَنْ تَأْتِيَكُمْ نَذِيرًا (مک / ۱)
تدوین است که تدوین است که تدوین است که تدوین است که تدوین است که

تَدَارَقَتْ (تدوین) باب نقل
تَدَارَقَتْ (تدوین) باب نقل
تَدَارَقَتْ (تدوین) باب نقل
تَدَارَقَتْ (تدوین) باب نقل
تَدَارَقَتْ (تدوین) باب نقل
تَدَارَقَتْ (تدوین) باب نقل

۱۱) كَانُوا يَسْمَعُونَ إِلَى الْمَلَأِ الْأَعْلَى وَيُقَدِّفُونَ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ (صافات / ۸)
کما الخافون وابتدء سخنان عالم لا کوشن دشن و سب بازان سواد از هر طرف

كَانُوا يَسْمَعُونَ (سَمِعُوا) باب نقل
كَانُوا يَسْمَعُونَ (سَمِعُوا) باب نقل
كَانُوا يَسْمَعُونَ (سَمِعُوا) باب نقل
كَانُوا يَسْمَعُونَ (سَمِعُوا) باب نقل
كَانُوا يَسْمَعُونَ (سَمِعُوا) باب نقل
كَانُوا يَسْمَعُونَ (سَمِعُوا) باب نقل

كَانُوا يَسْمَعُونَ (سَمِعُوا) باب نقل
كَانُوا يَسْمَعُونَ (سَمِعُوا) باب نقل
كَانُوا يَسْمَعُونَ (سَمِعُوا) باب نقل
كَانُوا يَسْمَعُونَ (سَمِعُوا) باب نقل
كَانُوا يَسْمَعُونَ (سَمِعُوا) باب نقل
كَانُوا يَسْمَعُونَ (سَمِعُوا) باب نقل

چند نکته آموزشی:

جایگزین است این ماد بابت آما ... (و این است)

۱. در آیه شریفه: **أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ فَبِهِدَاهُمْ الْفِتْرَةَ** (انعام/۹۰) به کلمه **فَبِهِدَاهُمْ**،

بِه سکت اضافه شده است. هاء سکت، ضمیر نیست بلکه حرف زایدی است که

هنگام وقف در چند مورد به آخر کلمه اضافه می شود. در این جا ۴ مورد را بیان می کنیم:

مورد اول: فعل معتل محذوف اللام، العاقی هاء مزبور به فعلی که بیک حرف از آن

باقی مانده باشد، واجب و اگر دو حرف یا بیشتر باقی بماند، جایز است. بیک حرف مانند:

بهر حاضر فعل **وَفِي**، نفسی **دو** حرف مانند: **وَلَمْ يَفْقَهُ** (النم بقر) و بیشتر از دو حرف مانند

آیه شریفه: **فَبِهِدَاهُمْ الْفِتْرَةَ** (انعام/۹۰). **بِه** بر صیغ الموصول (بها)

یا الجاالین استواریم بقولن ما لم نعلمون (لما)

مورد دوم: مایه استغمايه که الف آن حذف شده باشد. مایه استغمايه در صورتی

که مجرور باشد، الف آن، و جویاً حذف می شود، مانند آیه شریفه: **عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ** (نبأ/۱)

و آیه شریفه: **إِنَّ الَّذِينَ قَوْمَهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنْتُمْ** (نساء/۹۷) در این

حالت برای این که فتحه اما هنگام وقف باقی بماند تا بیان گر الف محذوف باشد،

ترجیحاً هاء سکت به آن اضافه می شود؛ مانند: **عَثَّةٌ** و **فَيْخَةٌ** لذا آیه اول سوره نبأ **عَثَّةٌ**

بیز قرائت شده است.

مورد سوم: مثالهایی مانند «بَاء» ضمیر و «هِي» و «هُوَ» که مبنی اند. در دو آیه شریفه: «مِثَا

أَتَى عَنِّي مَالِيَةٌ * هَلْكَ عَنِّي سُلْطَانِيَّةٌ (الحاقه/۲۸ و ۲۹) هاء سکت به دو کلمه «مَالِيَةٌ» و

سُلْطَانِيَّةٌ» اضافه شده است و در آیات شریفه: «وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ * فَأَمَّهُ هَوِيلُهُ * وَ

مَأْفَرِيكَ مَا هِيلِي * نَارٌ حَامِيَةٌ» (قارعه/۸ - ۱۱) هاء مزبور به ضمیر «هِي» ملحق شده است.

مورد چهارم: اسم مندوب مانند: «وازیداه» و «واأبتاه».

۲. هرگاه همزه استغمايه بر سر کلمه ای در آید که دارای همزه وصل است، در صورتی

که همزه مکسور یا مضموم باشد، حذف می شود و اگر مفتوح باشد به الف تبدیل

است. **أَصْبَحَ عَنِ الْجَمْعِ حَمْدٌ** **أَصْبَحَ النَّاسُ آبَا مَرَضٍ سَعْدٌ**

حذف الف برای این است که بین مایه استغمايه و مایه موصوله و شرطه تمایز حاصل شود.

همزه وصل - ممنوع

می شود؛ لذا در آیه شریفه: **اتَّخَذْنَا هُمْ سِحْرِيَاءَ** (ص/۶۶) همزه باب افتعال حذف شده، ولی در آیه شریفه: **الآن وقد عصيت قبل و كنت من التفسدين** (یونس/۹۱) همزه «الآن» با آمدن همزه استفهام، به حرف مد تبدیل شده است. **يا ايها الذين آمنوا**

۱۳

وآیه

۳. در باب تفعّل و تفاعل در صیغه‌هایی از مضارع و امر که دو «تاء» کنار هم قرار می‌گیرند، می‌توان یکی از آن دو را حذف کرد؛ مانند آیه شریفه: **يوم يأت لا تكلم نفس الا يا ذنبا** (هود/۱۰۵) و آیه شریفه: **ولا تعاضون على طعام المسكين** (فجر/۱۸) آیه در آیات زیادی از قرآن این قاعده اجرا نشده است، مانند آیه شریفه: **وسع ربّي كل شئ**

۱۴

وآیه

وآیه

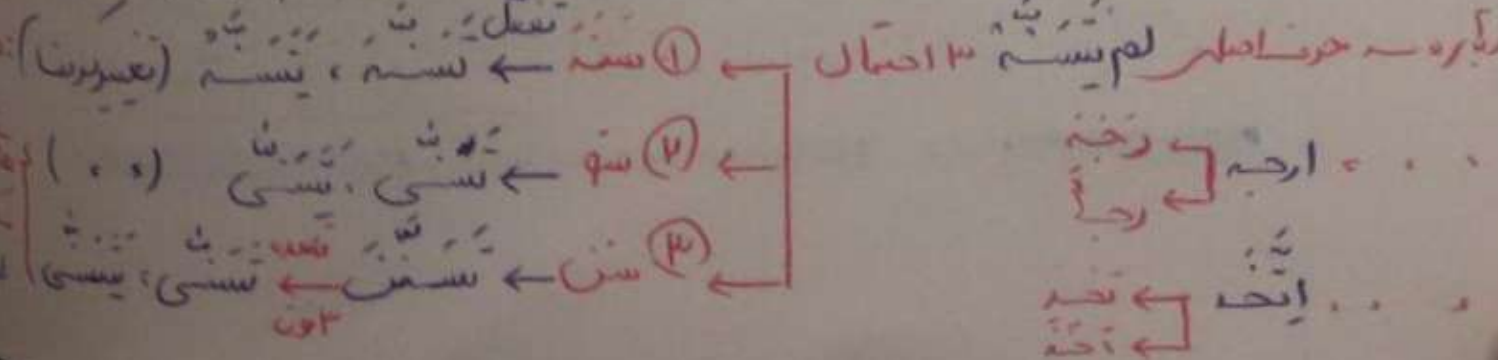
وآیه

۴. در مضارع و امر مجهول دو باب تفعّل و تفاعل، در افعالی مانند: **تضاربتون** موجب اشتباه شدن آن با مضارع مجهول باب تفعیل می‌شود و حذف تاء در مثال دوم **تضاربتون** موجب اشتباه شدن آن با مضارع مجهول باب مفاعله می‌شود. **پژوهش:**

۱. قواعد حاکم بر ابواب افتعال، تفعّل و تفاعل را با ذکر مثال‌هایی از قرآن بررسی نمایید.

۲. در آیه شریفه: **فانظروا الى طعامك و شرابك لم يتسنه** (بقره/۲۵۹) در مورد حروف اصلی فعل «لم يتسنه» ۳ احتمال و در مورد «هاء» متصل به آن ۲ احتمال ذکر شده است. همچنین در آیه شریفه: **قالوا ارجه و اخاه** (اعراف/۱۱۱) در مورد حروف اصلی «ارجه» و «اه» متصل به آن، ۲ احتمال وجود دارد و نیز در مورد حروف اصلی فعل «اتخذ» دو احتمال مطرح است. احتمالات مذکور را با بیان معنای لغوی هر یک از احتمالات توضیح دهید.

ر. ک: تفسیر بیضاوی. تفسیر جوامع الجامع، ج ۱، ص ۱۴۲ و تفسیر نمونه، ج ۲، ص ۲۹۹ در مورد حروف اصلی فعل **اتخذ** قواعد و نکات کاربردی علم صرف مبحث باب افتعال.

۲۲ لَيْسْتُمْ (يَقْرَأ) اسْتَعْلَمَ اسْتَيْقَنَ نَسْتَيْقِنُ أَي يَقْرَأ
 أَوْتُوا (أَي) اسْتَعْلَمَ أَي (عَلِمُوا) اسْتَعْلَمَ (أَتُوا)
 له بار ملائی حود: (ایموا) - اسرا - اسال (اتوا)
 ۲۴ به تجزیه و ترکیب تکمیلی

سؤالات تشریحی:

۱. در آیه شریفه: «اتَّخَذْنَا هُمْ سِخْرِيًّا أَمْ زَاغَتْ عَنْهُمْ الْأَبْصَارُ» (ص/۶۳) شماره صیغه، زمان، حروف اصلی و باب فعل «اتَّخَذْنَا هُمْ» کدام است؟

۲. در آیه شریفه: «وَلَا أَقُولُ لِلَّذِينَ تَزْدَرِي أَعْيُنُكُمْ لَنْ يُؤْتِيَهُمُ اللَّهُ خَيْرًا» (هود/۳۱) حروف اصلی، شماره صیغه، زمان و باب فعل «تزدری» کدام است؟

۳. در آیه شریفه: «لَيْسَتِ يَدَا الَّذِينَ آمَنُوا بِمَا آمَنُوا وَإِنَّمَا كَفَّ يَدَاهُمَا وَهُمْ يُحْسِنُونَ الْعِلْمَ» (سجده/۲۷) شماره صیغه، زمان و باب فعل «یؤمنوا» کدام است؟

۴. افعال مزید در آیات زیر، مشمول چه قاعده‌ای هستند، آن قاعده را بنویسید:
 «وَقَالَ الَّذِي نَجَا مِنْهُمَا وَادَّكَرَ بَعْدَ أُمَّةٍ» (یوسف/۴۵)
 «وَمَا يَنْظُرُونَ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً تَأْخُذُهُمْ وَهَمُّ يَخْضَمُونَ» (سجده/۴۹)

۵. در آیات زیر، افعال باب تغلغل مشمول چه قاعده‌ای هستند؟ قاعده را بنویسید:
 «وَأَتَتْكُمْ قُرُونٌ فَتَطَعَلُونَ فِيهَا بُرُوجًا» (سجده/۴۹)
 «وَأَتَتْكُمْ قُرُونٌ فَتَطَعَلُونَ فِيهَا بُرُوجًا» (سجده/۴۹)

۶. در آیات زیر، افعال باب تصدق مشمول چه قاعده‌ای هستند؟ قاعده را بنویسید:
 «وَأَتَتْكُمْ قُرُونٌ فَتَطَعَلُونَ فِيهَا بُرُوجًا» (سجده/۴۹)
 «وَأَتَتْكُمْ قُرُونٌ فَتَطَعَلُونَ فِيهَا بُرُوجًا» (سجده/۴۹)

۷. در آیات زیر، افعال باب تصدق مشمول چه قاعده‌ای هستند؟ قاعده را بنویسید:
 «وَأَتَتْكُمْ قُرُونٌ فَتَطَعَلُونَ فِيهَا بُرُوجًا» (سجده/۴۹)
 «وَأَتَتْكُمْ قُرُونٌ فَتَطَعَلُونَ فِيهَا بُرُوجًا» (سجده/۴۹)

۸. در آیات زیر، افعال باب تصدق مشمول چه قاعده‌ای هستند؟ قاعده را بنویسید:
 «وَأَتَتْكُمْ قُرُونٌ فَتَطَعَلُونَ فِيهَا بُرُوجًا» (سجده/۴۹)
 «وَأَتَتْكُمْ قُرُونٌ فَتَطَعَلُونَ فِيهَا بُرُوجًا» (سجده/۴۹)

وَأَذَقْنَا لِكُلِّ شَيْءٍ ذَاقًا فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ (بقره / ۷۲)

زمانی که خداوند لقمه از هر چیزی را ذائقه نمود و هر چیزی را ذائقه نمود و هر چیزی را ذائقه نمود

ذُوقُوا (ذوق ماضی) ← ذُوقُوا (ذوق مضارع) ← ذُوقُوا (ذوق مضارع) ← ذُوقُوا (ذوق مضارع) ← ذُوقُوا (ذوق مضارع)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَا كُنْتُمْ أَقْبِلُوْا فِي سَبِيلِ اللَّهِ إِذَا كُنْتُمْ إِلَى الْأَرْضِ فَأَلَّوْا عَلَيْهَا وَإِذَا كُنْتُمْ إِلَى السَّمَاءِ فَاذْكُرُوا اللَّهَ الَّذِي كُنْتُمْ تُشْرِكُونَ (نور / ۳۶)

ای کسانی که ایمان آورید، چه زمین بود یا آسمان، هر گاه در زمین بود، بر زمین نازل شوید و هر گاه در آسمان بود، خدا را یاد کنید

أَلَّوْا (ألقى ماضی) ← أَلَّوْا (ألقى مضارع) ← أَلَّوْا (ألقى مضارع) ← أَلَّوْا (ألقى مضارع) ← أَلَّوْا (ألقى مضارع)

قَالَ يَا أَلْبَيْسُ مَا فَتَنَكَ أَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقَ بِيَدَيَّ أَسْتَكْبِرُ أَفَمَنْ كُنْتُ مِنَ الْعَالَمِينَ (سجده / ۲۵)

گفت ای اَلْبَيْس چه چیز مانع شد از این سجده شدنی به آنچه من خلق کردم با دو دستم، آیا استکبار روی من است

أَسْتَكْبِرُ (استكبر مضارع) ← أَسْتَكْبِرُ (استكبر مضارع) ← أَسْتَكْبِرُ (استكبر مضارع) ← أَسْتَكْبِرُ (استكبر مضارع) ← أَسْتَكْبِرُ (استكبر مضارع)

وَأَنْ يَأْتِيَهُمْ آسَافِرِيهَا يَكْتُمُونَهَا وَلَهُمْ آسَافِرِيهَا كَمَا كُنْتُمْ تُكْتُمُونَ (نور / ۸۵)

و آنرا که می آید به آنها، پنهان می دارند و آنرا که می آید به آنها، پنهان می دارند

يَأْتِيَهُمْ (يأتى مضارع) ← يَأْتِيَهُمْ (يأتى مضارع) ← يَأْتِيَهُمْ (يأتى مضارع) ← يَأْتِيَهُمْ (يأتى مضارع) ← يَأْتِيَهُمْ (يأتى مضارع)

متن آیات و روایات

لَا يُعِدُّ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ (مجادله/۲۲)

يُوَدُّونَ لَهَا الشَّيْطَانَ لِيَبْدِيَ لَهُمَا مَا وُورِيَ عَنْهُمَا مِنْ سَوَابِهِمَا (اعراف/۲۰)

لَا تَأْكُلْ أَمْوَالَهُمْ فِي الْآخِرَةِ بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ مِنْهَا بَلْ هُمْ مِنْهَا عَمُونَ (نمل/۶۶)

وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ فَذَارَكُوا فِيهَا وَاللَّهُ مُخْرِجٌ مَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ (بقره/۷۲)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَا لَكُمْ إِذَا قِيلَ لَكُمْ الْفُرُوقُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَتَأْتَلْتُمْ إِلَى الْأَرْضِ (توبه/۳۸)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَا مَنَعَكَ أَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتَ بِيَدَيْ أَشْكَرْتَ أَنْ كُنْتَ مِنَ الْعَالِينَ (ص/۷۵)

فعل	حروف اصلی	زمان	شماره صیغه	بنای الفاعل و نائب الفاعل	نوع فعل	معلوم مجهول	لازم متعدی	ترجمه
یوادون	و د د	مضارع حال	۱۰	معاکله	مثال مضارع	معلوم	معدی	دوستی می کنند
ووری	و ر ی	ماضی	۱	و	لغیف مفروق	مجهول	معدی	پنهان می کند
یاکزی	ا ر	ماضی	۱	تعاکله	م	معلوم	لازم	ملاقات می کند
فاداراکم	ر ر	و	۹	تعاکله	مفروق	معلوم	لازم	تجاوز می کند
اتألتکم	ت ل	ع	۹	س	س	مجهول	ع	تسویه می کند
استکبرت	ک ر	ع	۷	استفعال	ع	مجهول	ع	آیا استغناء و درازیدر

وَإِذ قُلْتُمْ نَفْسًا فَإِذَا زُرْنَا مِنْهَا وَمَا لَكُمْ مِنْهَا بِأَعْيُنٍ تُبْصِرُونَ (بقره / ۷۲)

زمانی که شما نفسی را در ورود آن نفس در جلال پروراختید، در حالی که خدا اختلاج شده بود از سینه و اساطیر آن

فَإِذَا زُرْنَا (دری) ← ^{مماثل} تَدَارَدَ ← ^{عاصه: ما الضل: دلال} تَدَارَدَ ← ^{نابا - ران} تَدَارَدَ ← ^{ارفا} إِذَا زُرْنَا ← ^{اصفیل} إِذَا زُرْنَا (بقره / ۷۲)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَا لَكُمْ إِذَا قِيلَ لَكُمْ سَبِّحُوا لِلَّهِ مَا لَا تَدْرِكُونَ (آل عمران / ۳۱)

ای کسانی که ایمان آورید، چه می شود با شما وقتی گفته شود سُبِّحُوا لِلَّهِ مَا لَا تَدْرِكُونَ خدا، گندی کنید

إِن كُنْتُمْ (تقل) ← ^{مماثل} تَعَاوَلْ ← ^{مماثل: نأ} تَعَاوَلْ ← ^{ارفا} إِن كُنْتُمْ ← ^{اصفیل} إِن كُنْتُمْ

قال يا ايها الذين آمنوا ان تسجدوا لله جميعا...

فَسَبِّحُوا لَهُ مِنْ حَمْدِهِ رَبَّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ... (سجده / ۲۱)

أَسْتَلْبِزَّتْ (لَبِز) ← ^{اصفیل} أَسْتَلْبِزَّتْ ← ^{اصفیل} أَسْتَلْبِزَّتْ ← ^{اصفیل} أَسْتَلْبِزَّتْ

وَإِنْ يَأْتِكُمْ اسْأَارِي فَقَاتِلْهُمْ... (مجادله / ۹)

يَأْتُونَ (مماثل) ← ^{مماثل: جند} يَأْتُونَ ← ^{مماثل: جند} يَأْتُونَ ← ^{مماثل: جند} يَأْتُونَ

فَأَرَىٰ يَافِيَّ (مماثل) ← ^{مماثل: جند} فَأَرَىٰ يَافِيَّ ← ^{مماثل: جند} فَأَرَىٰ يَافِيَّ

يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ فَأَمَّا الَّذِينَ اسْوَدَّتْ وُجُوهُهُمْ أَكْفَرْتُمْ ... (ال عمران/ ١٠٥)

داووداً بها الأسقام و بادروا بها الحمام و اغتبروا بقل أظاغها (نهج البلاغه / خطبه ١٩١)

أبها الذام للذات الشغرة بفرورها... أتفر بالذات أم تذلها... على استهلوك أم منى لزلتك (حكمت ١٢٦)

والذي بقته بالحق لثليلن بليلة و لثغرلن غزيلة و لثساطن شوط اليدر (نهج البلاغه / خطبه ١٦)

فعل	حروف اصلي	زمان	شماره صيفه	بناء اللازم اللازم مجرداً	نوع اسم غير اسما	معلوم مجهول	لازم متعدى	ترجمه
تفادوهم	فدى	المرتبطة الابتداء	٩	مفعلله	ناقص	معلوم	متعدى	ادان نياض
ينازعك	نزع	المرتبطة الابتداء	١٣	ع	سالم	د	متعدى	دعوات باير
نتيأس	ياس	باصلي المرتبطة الابتداء	١	استفعال	ناقص مجهول	ع	متعدى	مايوس سوس
تغيثوا	عوت	مفادع المرتبطة الابتداء	١٣	ع	احرف	ع	متعدى	اربع جوازه
تبيض	بيض	مفادع	٤	افعلال	احرف	د	متعدى	سعيد سوس
ادوا	دوى	المرتبطة الابتداء	١	مفادله	لصيف مجهول	معلوم	متعدى	مداوانسه
هوتك	هوى	باصلي	٤	استفعال	ع	ع	متعدى	ورادليل سوس
تبلن	بلبل	المرتبطة الابتداء	٩	فعلله	بصاف رباعي	مجهول	متعدى	سهم جلوه سوس

رباعي جرد

مفعل
شوا
صم و صم و صم
صم و صم و صم
صم و صم و صم

(۱۲) داؤوا هجا ان سقام و بادر وا هجا الحوام و اعشروا من اصابها (فتح اصابه) خطه (۱۹۱)
ان زقوا سيارى رانما فانه و سآميد و سيد اين بقوا از سرب و عدت بيدريد از سبي - ان بقوا را بايغ برون
داؤوا (دوى) مفعل راوى، ئىاوى، سداؤاة ← ئىاؤو، ئىاؤويا، ئىاؤؤوا ... ئىاؤوين
داؤو، داؤوا، داؤوا (زاؤوا) راؤوع، راؤويا، راؤوين

بآسروا (بىزن) امر ماضى

چيز مانى نمود و ليك كوره مى بوياسد

(۱۳) اجهتا التام للسيا الغمر ش غرر رجا ... اتغترت يد ليدنا ام تد هجا ... مى اشحمت بى ام شى تغترت
اى عدت كنده دينا، لون خور، با غرير دينا ... ايا غريرين خورى، وسيل دينا يك ندست مى لغنى ان لا ...

دام ← زعم ← اسم ماضى ← زامى ← دام
(عتر)

التغترت (عتر) ← اصطلح ← اعتر، يعتر، اعترار ← اسم ماضى ← مغتر

اشحوت (هوى) ← استعلا ← اشحوتى (اشحوتى) ← اشحوت فلك هوى و سيبا
زير و درون ريت

(۱۴) والدى ببعثه بالحق لىلبلن بلبلة و لىلبلن كدر بلة و لىلبلن سوط القدر (خطبه ۶)
نام قابل: وار و محدوت

لىلبلن (بلبله) رايى بحرد، لىلبلن (مخطوط سون) بحجول ← يىلبلل ← لىلبلون ← لىلبلن
له نام قابل و ادم محدوت

تغترت (از هم جابدن) رايى بحرد، تغترت تغترت (تغترت) تغترتون
(فلك، جدول) سبب يغتر يغتر سوط سوط

سأطن ليز و درون سويد (سوط) سوط سوط سوط سوط سوط سوط سوط سوط سوط سوط سوط سوط سوط سوط
يسأط ساطان ساطون ساط ساطان ساطن ساطون ساطين ساطن

دو نکته آموزشی:

۱. اگر فعل **«حیی»** به باب استفعال رود، به منظور سهولت تلفظ، می توان عین الفعل را پس از نقل حرکت آن به ماقبل حذف کرد، لذا می توان گفت: «**اِسْتَحْيَى**» و «**اِسْتَحْيَى**». از این رو در بیان علی علیه السلام در نهج البلاغه: «**لَا تَسْتَحْ مِنْ إِعْطَاءِ الْقَلِيلِ فَإِنَّ الْجِرْمَانَ أَقْلٌ مِنْهُ**» عین الفعل حذف شده است، در این کلام حذف لام الفعل نیز به علت مجزوم بودن فعل است. **تَسْتَحِي** ← **تَسْتَحِي** ← **تَسْتَحِي** ← **تَسْتَحِي** ← **تَسْتَحِي** ← **تَسْتَحِي**

۲. در صورتی که ماده **«ط و ع»** به باب استفعال برده شود، می توان **«تاء»** باب را حذف کرد و می توان فعل را با تاء استعمال نمود. در آیه شریفه: «**فَمَا اسْتَطَاعُوا أَنْ يَظْهَرُوا**» باب استفعال هر دو وجه، ذکر شده است. همچنین در دو آیه شریفه: «**فَمَا اسْتَطَاعُوا أَنْ يَظْهَرُوا**» و «**إِن تَسْتَطِيعْ**» (کهف/ ۹۷) هر دو وجه، ذکر شده است. همچنین در دو آیه شریفه: «**فَمَا اسْتَطَاعُوا أَنْ يَظْهَرُوا**» و «**إِن تَسْتَطِيعْ**» (کهف/ ۷۵)، «**ذَلِكَ تَأْوِيلُ مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَلَيْهِمْ**» و «**وَأَمَّا سَبْعٌ مِمَّا لَمْ تَسْتَطِعْ**» (کهف/ ۸۲) مضارع فعل مزبور به دو صورت آمده است.

لَمْ تَسْتَطِعْ ← لَمْ تَسْتَطِعْ ← لَمْ تَسْتَطِعْ

حَاجٌّ : حَاجٌّ يُحَاجُّ مَحَاجِبَةً ← حَاجٌّ يُحَاجُّ حَاجِبَةً

پژوهش:

ترسش با او بحث کرده، گفت ای در سرور خدا ما بن جنم نمانید در حالی که حَاجٌّ

۱. در آیه شریفه: «وَحَاجِبُهُ قَوْمُهُ قَالَ أَتَحَاجُّونِي فِي اللَّهِ وَقَدْ هَدَانِي» (انعام/۸۰) در مورد فعل «تَحَاجُّونِي» ۳ وجه وجود دارد. وجوه مذکور را که به نون و قایم مربوط است به طور کامل بررسی کنید.

ر.ک: قواعد و نکات علم صرف در تجزیه و ترکیب، مبحث «صرف افعال متعدی با ضمایر»

۲. معانی ابواب مزید قیاسی اند یا سماعی؟ معانی مشهور هر یک از ابواب مزید را با

مثال بررسی کنید.

ر.ک: صرف ساده، مبحث ابواب مزید

عَدَا اَدْعَا / تَحَاجُّونِي

تَحَاجُّونِي ← حَاجٌّ (يُحَاجُّ) ← حَاجٌّ + نون و قایم + حَاجِبَةً

حَفِيَّتِي اَرَبْتِ تَحَاجُّونِي

بصورت - جدول

سؤالات تستی:

۱. در آیه شریفه: «وَإِنْ يَأْتُوكُمْ أَسَارَى ثَفَادُوهُمْ وَهُوَ مُحَرَّمٌ عَلَيْكُمْ إِخْرَاجُهُمْ» (نقره/ ۸۵)

فعل «ثَفَادُوهُمْ» از چه بابی است و اعراب آن چیست؟

(ب) تفاعل - مجزوم

(الف) تفاعل - مرفوع

(د) مفاعله - مجزوم

(ج) مفاعله - مرفوع

۲. در آیه شریفه: «ذَلِكَ قَوْلُيَ مَا لَمْ تَسْطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا» (کهف/ ۸۲) فعل «تَسْطِعْ» از چه

بابی است و حروف اصلی آن کدام است؟

(ب) افتعال - «س ط ع»

(الف) ثلاثی مجرد - «س ط ع»

(د) استفعال - «ط و ع»

(ج) افتعال - «ط و ع»

۳. در آیه شریفه: «إِنَّ الْبَقَرَ تَشَابَهُ عَلَيْنَا» (نقره/ ۷۰) فعل «تَشَابَهُ» چند ضمیر دارد؟

(الف) یک ضمیر فاعلی (هو مستتر) و یک ضمیر مفعولی

(د) ضمیری ندارد

(ج) یک ضمیر مفعولی

درس ۳۳ سوال تستی (۳)

۴. در آیه شریفه: «وَلَا تُضَارُّوهُمْ لِتُضَيِّقُوا عَلَيْهِمْ» (طلاق/ ۶) فعل «تُضَارُّوهُمْ» معرب

صَارَّ - صَارَّ - يَصَارُّ - يَصَارُّ - يَصَارُّونَ - يَصَارُّونَ

است یا مبنی و از کدام باب است؟

صَارَّ - صَارَّ - يَصَارُّ - يَصَارُّ - يَصَارُّونَ - يَصَارُّونَ

(الف) معرب - تفاعل

صَارَّ - صَارَّ - يَصَارُّ - يَصَارُّ - يَصَارُّونَ - يَصَارُّونَ

(ج) مبنی - تفاعل

(د) مبنی - مفاعله

اراده کرد (مرفوع)

۵. در دو آیه شریفه: «تَقْسَعُونَ مِنْهُ جُلُودَ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ» (زمر/ ۲۳) و «فَأَرَادَ أَنْ يَنْصَرِفَ» (اسراء/ ۱۰۳) دو فعل «تَقْسَعُونَ» و «يَنْصَرِفَ» به ترتیب از چه بابی هستند؟

و اذ - کسب شد

از آن سرین

(ب) إفعال - إفعال

(الف) إفعال - إفعال

(د) إفعال - استفعال

(ج) إفعال - إفعال

فَعْلٌ (فعل) : أَعْمَلُ (أَسْعَدُ) لَفَعْلٌ (يَقْمَعُ) إِفْعَالٌ (أَسْعَرُ) فَعْلٌ (فعل) : أَعْمَلُ (أَسْعَدُ) لَفَعْلٌ (يَقْمَعُ) إِفْعَالٌ (أَسْعَرُ)

④ اُمُّ اسْتَفْتِ نِسَانَهُ مِنْ مَعَا جُرُفٍ هَارٍ فَاصْبَارٌ بِغِي نَارِ جَهَنَّمَ (توبه / ۱۰۱)

آگسی سے تیس گزیرہ میل اس راہ پر لے پوسا۔ (توبہ / ۱۰۱) میں آگ سے اس کی آگ سے

ہاوری (ہار مخمور: مال بیوقوف) (توبہ / ۱۰۱) ہاوری (توبہ / ۱۰۱) ہاوری (توبہ / ۱۰۱)

ہاوری (توبہ / ۱۰۱) ہاوری (توبہ / ۱۰۱) ہاوری (توبہ / ۱۰۱)

⑤ وَالْمَوْفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا (بقرہ / ۱۷۷)

موفون وفی بعهده انصاف اذنی بعهده (معنا: آئندہ وفا کرے گا) (بقرہ / ۱۷۷)

کہ اسم ماعل بلا فہو: وانی اسم ماعل ا- انصاف یوفی ← موفی (وفا دار: وفا)

صرف اسم ماعل ا- انصاف: موفی موفین (موفیون) ← موفیون ← الموفون

⑥ وَإِنَّا لَمَوْفُونَ بِمَا عٰهَدْنَاكُمْ فِی سُبْحٰنِ رَبِّنَا لَمَبْعُوثُونَ (احزاب / ۱۰۱)

موفون وفی عہدہ (توبہ / ۱۰۱) الوجل جعہ (انصافی) معنا: بطور کامل حق اور راز

کہ اسم ماعل: موفی موفیان (موفیون) ← موفیون ← الموفون

اسم مفعول موفی ← موفی ← موفیون ← الموفون

فَاعْتَدْنَا وَجُودًا فَبَدَّلْنَا فِي السَّمَاءِ مَلِئًا (ذاریات / ۴۰)

ممل (کام عید فہم: سر زمین سوز) ممل (ممل بیوقوف) اسم ماعل کام

دوسرے قسم سے (عجت جز اسم)

تصنیف و تہذیب لسانی

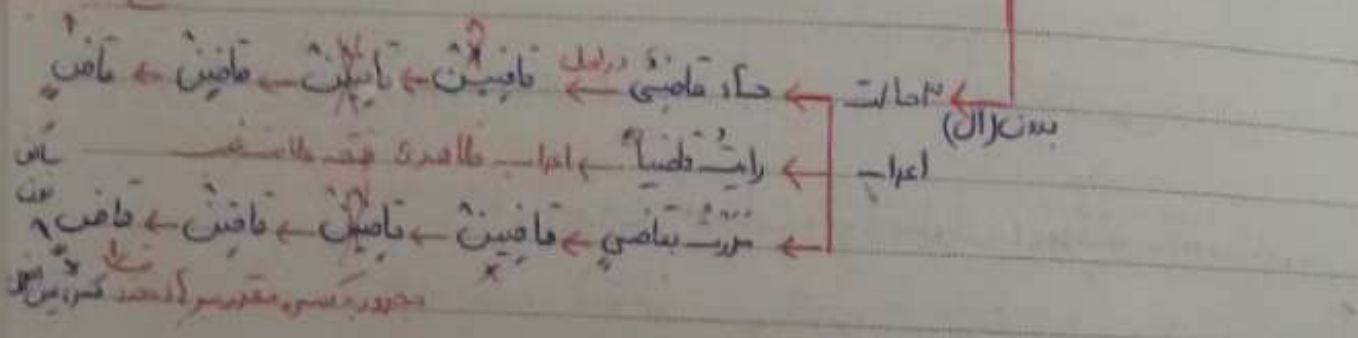
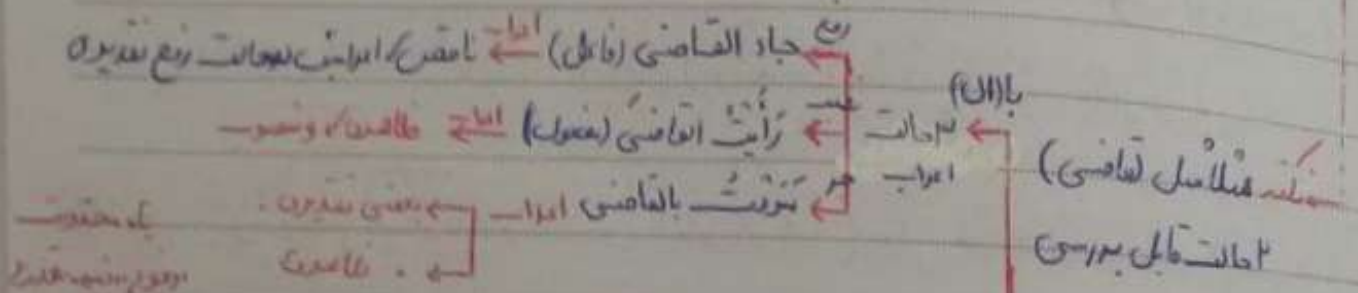
① وحشی اللہ خیزن دان (ابریں) (د) بیوہ درخت زریب

حیر و سرور بیوہ ادا تصدیق یاد مصحف

جینی بیضی (رومی بیوی) جینی انصاری بیوہ راجید

جینی لورینا اسم بیوہ بیرون قتل بیوہ (بیوہ) زنت جینس رسید اسم جاریہ

دان (نوم) دنی بیڈنو (تذیب سنت) اسم بانی زانی (سماں رفع) رائین دان دان زانی (روہ حروف) رائین دان دان * زنت و زنت عیب بارہہ اعجاز میں آتی ہیں

محدودہ امراء تصیرون بر یاد مصحف

④ بطونین بنھاوین حمیم انی (الرحمن ۴۴) کائون من چورجہ من ان (آسن قسم دین آب سماع

ان (دن ۵) انی بیکنی (سئل توہمی بیوی) اسم بانی زانی بی انی

⑤ وکائون آسن البت الحواکیتغون مسلمانن رتھم ورمناوآ (ماند ۲)

آسن (آم یا آسم) جینی (قصہ مقصد) عمل (مہ مجتہ) اسم بانی (نام) ← آم ← آسن

④ اَمْ اَسْتَفْتِيَنَّكَ عَنْ شَيْءٍ جَزِئًا مِمَّا رَفَعْنَا بِكَ فِي الْاَرْضِ مِنْ قَبْلِكَ (سوره / ۱۰۸)

آگهی - تیس گزیده بیان اش را بر لبه پوشانده است (شکاف برشته) پس آن را از طریق لبه پاره می کنند
(- تکثیر) هار مجوز: مال بیقول (فهمد سنده) اسم نازل هاور ← هاربر (محمد سونده)
هائیکه هاور هار وای ها (جود) هاری (ملا ناضی) هارین ← هارین ← هار

⑤ وَاَمْضُوْنَ بِمَعْنٰی هُمْ اِذَا عَاوَدُوا (بیتره / ۱۷۷)

موفون وحق بجهده انعال آذنی بجهده (معنا: آینه و طاقط علیہ) (بیتره خوش حافظه)
که اسم نازل ثلاث جود: وانی اسم نازل ا - اصال یوفی ← موفی (و اما بار - قد)
صرف اسم نازل باب انعال: موفی موفین (موفیون) موفیون ← موفون

⑥ وَاِنَّا لَمَوْفُوْمٌ نَّبِيْنَهُمْ فَاِذَا نَقَّوْا (هود / ۱۰۸) هار فاع (حوا) نصفه صم سیاه

موفوم: وفی یوفی (عوضه) الرجل فعه (انفولی) معنا: بطوریکه حق او را داد
که اسم نازل: موفی موفیان (موفیون) موفیون (موفون) موفون
* اسم معول موفی ← موفی (۳) موفیون ← موفان ← موفان

⑦ فَاَحْدَثْنَا فِيْ جُبُوْرَةِ قَبِيْلِنَا مِنْ اَلْسَمِ وَمَعُوْا مَلِيْمٌ (ذاریات / ۴۰)

(مفرعون) و جنورتن را بر زمین و برت بودم در دریا، در وقت که در کوه بودیم موفیون
ملیم (کام و یحوم: سرین سوزن) مل (ملک بیقول) اسم نازل ملیم
که معول ملیم (ملودم) ملودم ← ملودم ← ملودم
که باب انعال ← اقام ملیم اسم نازل ملیم (ملوم) ملوم ← ملوم (ملیم)

در حدیثی آمده است که هر کس این دعا را بخواند در روز قیامت در جنت است. (تفسیر ابن کثیر)
 و در حدیثی دیگر آمده است که هر کس این دعا را بخواند در روز قیامت در جنت است. (تفسیر ابن کثیر)

درس هشتم

مروری بر مباحث جامد و مشتق با تاکید بر اسم فاعل

ردیف	متن آیات و روایات
۱	وَجَنَى الْجَنَّتَيْنِ دَانٍ (الرحمن/۵۴)
۲	يَتُوفُونَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ حَمِيمِ آيٍ (الرحمن/۴۴)
۳	وَلَا أَتَيْنَ النَّبِيَّ الْكَرَامَ يُتَفَتَنُونَ فَضَلًا مِنْ رَبِّهِمْ وَرِضْوَانًا (مائدة/۲)
۴	أَمِنْ أَتَيْنَ النَّبِيَّ الْكَرَامَ يُتَفَتَنُونَ فَضَلًا مِنْ رَبِّهِمْ وَرِضْوَانًا (مائدة/۲)
۵	أَمْ مِنْ أَسَى بُنْيَانَهُ عَلَى شَقَا جَزْفٍ حَارٍ فَانْتَهَارَ بِهِ فِي نَارٍ جَهَنَّمَ (توبه/۱۰۹)
۶	وَالْمُتَفَتِنُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا (بقره/۱۷۷)
۷	وَأَنَا لَمُتَفَتِنُهُمْ فَصَيَّبْتُهُمْ غَيْرَ مَتَّفُوفِينَ (هود/۱۰۹)

ردیف	اسم	حروف اصلی	مفسور/ممدود منقوص/اصحیح شبه صحیح	بنیاء افلاخی ریشی مجرد مزیداً	مفرد، منی، جمع و نوع ان	جامد، مشتق و نوع آن	وزن	لازم متعدی	ترجمه
۱	دان	د ن ی	منقوص	افلاخی مجرد	مفرد	مشتق اسم فاعل	فاع	لازم	نزدیک
۲	آی	ا ی	منقوص	افلاخی مجرد	مفرد	جامد	فاع	لازم	سید رداغ
۳	آتین	ا ت ن	اصحیح	افلاخی مزیداً	جمع	مشتق اسم فاعل	فاعلی	متعدی	فصلی
۴	هار	ه ا ر	منقوص	افلاخی مجرد	مفرد	جامد	فعل	لازم	مهم سوز
۵	التوفون	ت و ف ن	منقوص	افلاخی مزیداً	جمع	مشتق اسم فاعل	فعل	متعدی	وفاستدمان
۶	لمتفتونهم	ل م ت ف ن ه م	منقوص	افلاخی مزیداً	جمع	مشتق اسم فاعل	فعل	متعدی	بصورت

بـ عـ ل

متن آيات و روايات

ردیف	متن آيات و روايات
٧	فَأَخَذْنَا مِنْهُمُ اثْنًا مِّنْ أَنبِيَاءٍ وَهَبْنَا لِكَافُرَاتِهِنَّ مَتَاعًا وَبَدَّلْنَا طَافِلَهُنَّ إِنثًا فَمِنْ ذَلِكَ قَوْمٌ مِّنْ لَّدُنَّا لَا يَحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَلًا فَخُورًا (نساء/٣٦)
٨	إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَلًا فَخُورًا (نساء/٣٦)
٩	إِذَا تَتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُ الرَّحْمَنِ خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا (مريم/٥٨)
١٠	وَلَطَّهَّرْنَا بَيْتِي لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ (حج/٢٦)
١١	فَمَآ لَنُحْضِرَنَّهُمْ حَوْلَ جَهَنَّمَ جِثِيًّا (مريم/٦٨)
١٢	أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَتَصْبِغُ الْأَرْضَ مُخْضَرَّةً (حج/٦٣)
١٣	«أَوْ مُنْقَادًا لِّحِمْلَةِ الْحَقِّ لَا بَصِيرَةَ لَهُ فِي أَحْسَانِهِ» (نهج البلاغه / حكمت ١٤٧)
١٤	«كُلُّ مَعْدُودٍ مُنْقَضٍ وَكُلُّ مُتَوَقَّعٍ آتٍ» (نهج البلاغه / حكمت ٧٥)

ردیف	اسم	حروف اصلی	مقصود/ممدود منقوص/اصحیح شبه صحیح	بناء أثلاثی رباعی مجرد مزیدا	مفرد، مثنی، جمع و نوع أن	جامد، مشق و نوع آن	وزن مستغنی	لازم
٧	ملیم	لوم	صحیح	ثلاثی مجرد - استعلا	مفرد	اسم اهل	مستغنی	لازم
٨	مختلا	خیل	د	- استعلا	د	اسم اهل	مستغنی	لازم
٩	بکیا	بکی	ناقص	ثلاثی مجرد - استعلا	جمع کسری	مستغنی	مستغنی	لازم
١٠	السجود	سجد	صحیح	ثلاثی مجرد	ساجد	مستغنی	مستغنی	لازم
١١	جیئا	جیئ	منقوص	د	جاء	مستغنی	مستغنی	لازم
١٢	مخضرة	خضر	صحیح	استعلا	مفرد	مستغنی	مستغنی	لازم
١٣	منقادا	قود	د	استعلا	د	مستغنی	مستغنی	لازم
١٤	آت	آتی	ناقص	ثلاثی مجرد	د	اسم اهل	مستغنی	لازم

چند نکته آموزشی:

نکته اول: یکی از مهم ترین تقسیمات اسم، تقسیم آن به جامد و مشتق است. اسم جامد ممکن است از حروف الفبا گرفته شود، مانند: «رَجُل و نَصْر» و ممکن است از کلمه دیگری به دست آید مانند: «رجال، زیدون، رَجیل، ایرانی و ایرانیه» (مصدر صناعی) باید توجه داشت که اضافه شدن علامت تشبیه یا جمع به اسم مفرد و نیز مصغر یا منسوب شدن آن، اشتقاق نیست و نمی توان گفت مثلاً رجال از رجل، زید از زیدون و یا رَجیل از رجل مشتق شده است. مشتق تعریف خاصی دارد که آن را از جامد جدا می کند و در ادامه خواهد آمد. با توجه به معین و محدود بودن مشتقات، تشخیص اسم جامد چندان مشکل نیست. برای تشخیص جامد کافی است که با اسم های مشتق و وزن هر کدام آشنا باشیم و اگر کلمه مورد نظر جزء مشتقات نبود آن را جامد بدانیم؛ البته در موارد کمی وزن جامد همانند مشتق است در این موارد مراجعه به کتاب لغت و قرائن دیگر، جامد بودن کلمه را روشن می کند. جامد به مصدر و غیر مصدر تقسیم می شود، مصدر نیز اقسامی دارد که تفصیل آن در علم صرف ذکر شده است.

نکته دوم: در اصطلاح علم صرف، اسم مشتق اسمی است که از مصدر گرفته می شود و بر سه چیز دلالت دارد: ۱. معنای مصدر (ذات) یعنی شیء یا شخصی که با مصدر

ارتباط پیدا کرده است. ۲. معنایی که از ساختار فهمیده می شود. ساختار مشتق بیان گر نحوه ارتباط ذات با مصدر است.

اسم هایی که از مصدر اشتقاق می یابند عبارتند از: «اسم فاعل، اسم مفعول، صیغه امر - مصدر ارتباط یافته، صفت مشبیه، أفعل تفضیل، اسم زمان، اسم مکان و اسم آلت».

نکته: در اینجا گفته شد، اسم مشتق از مصدر در صورتی که در صورتی که اسم فاعل به مشتق از صاع له جواب: اسم فاعل از صاع است. در صورتی که نامها که ظاهر این نظر دارند جمع المقدرات است. مصدر اصل بنا و از آن اوجه، مثلا اسم فاعل (موضوع رضی می بین نظر دارند)

فَسَبَّ سَخِرَ مِنْهُ مَعَانِيَهُ (مفعول) - فمفعول (مفعول به)

من كان مخالفاً فخوراً (نساء / ۳۴)

اخْتَبَرَ (اخبر) يَخْتَبِرُ (يختار) اسم مفعول مختار ← مختار
 اختبر ما قبل تختب عليه طلب الاستعانة
 اختبر ما قبل يختبره طلب الاستعانة
 اختبر ما قبل يختبره طلب الاستعانة

اخْتَبَرَ (اخبر) يَخْتَبِرُ (يختار) اسم مفعول مختار ← مختار
 اختبر ما قبل يختبره طلب الاستعانة
 اختبر ما قبل يختبره طلب الاستعانة

۱۹) اَنْزَلْنَا سُلَيْمَانَ عَلَيْنَا آيَاتِ الْكِتَابِ لِيُقَرِّبَ لَنَا ذُرِّيَّتَهُ وَيُجَسِّدَ لَنَا سُلَيْمَانَ

سَجَدَ (سجد) اسم مفعول ساجد جمع يسجدون
 سجد ما قبل يسجدون
 سجد ما قبل يسجدون
 سجد ما قبل يسجدون

سَجَدَ (سجد) اسم مفعول ساجد جمع يسجدون
 سجد ما قبل يسجدون
 سجد ما قبل يسجدون
 سجد ما قبل يسجدون

سَجَدَ (سجد) اسم مفعول ساجد جمع يسجدون
 سجد ما قبل يسجدون
 سجد ما قبل يسجدون
 سجد ما قبل يسجدون

۲۰) وَطَهَّرْنَا بَيْتَ الْكِبْرِيِّينَ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ

طَهَّرَ (طهر) اسم مفعول مطهر جمع يطهرون
 طهر ما قبل يطهرون
 طهر ما قبل يطهرون
 طهر ما قبل يطهرون

